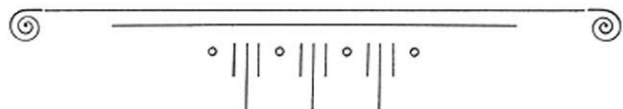

LJUBLJANSKI ZVON

Ob morju.

. . . Dubrovnik . . .

VI.

In kadar dvigne sila ga viharja,
v valovju besnem morje zakipi.
Kdo silnega ukróti gospodarja,
ki iz objema si bregov želi?

Pot drzno do oblakov si ustvarja,
upehan v zibel svojo spet bobni;
in ko nad njim zablisne solnca zarja,
v bregov objemu sladko zašumi . . .

Glej, ljubica, tako je zakipela
iz srca meni silna, vroča moč
in si do svojega neba želela.

Prišla je k tebi, ti moj sen cvetoč,
v objemu tvojem jo je slast objela —
nad njo žari pomladna sladka noč . . .

VII.

Na zelenem otoku sred valov
oranža z zlatim sadom se odeva,
mogočno himno morje glasno peva
in v prah se peni ob čereh bregov.

Grabljivi prsti morskih se duhov
iztezajo po sadu — ta odseva
v rumenem blesku tja v krasoto dneva,
ki ga obkroža kot zaščit bogov.

Zagnala rast je sredi srca roža,
življenja vihre hoče zlost do nje,
ljubezni tvoje jo krepilo boža.

Cvetovi njeni radostno žaré,
življenja večnega jo žar obkroža,
ki vir mu tvoje zlato je srce!

VIII.

Kako si srečno, morje čudovito,
ko solnčni žarki te obsijejo!
Zlató si svoje v tebi mijejo,
in z njega večnim ognjem si oblito.

Nebo se gleda v tebi ponosito,
ko solnčni te prameni pijejo,
s poljubi žarnimi te krijejo,
ko s pajčolanom si mrakú ovito.

Od jutra do večera gledaš name,
ti solnce moje — in pogledov žar
le meni sveti in gori le zame.

To je ljubezni čudovite dar:
od večne sile je užgana same,
kot čiste žrtve sveti je oltar.

IX.

Kaj bi ne splavala mi, ladja, spet
po morju tja, odkoder si prispela?
Ta lepi, južni, ta slovanski svet
globoko vase duša je sprejela.

Ves čar ostane v njej mi razodeť,
na njem s poljubi mi je obvisela,
nanj sladka misel mi do konca let
kot plamen večne luči bo gorela.

In s solnčnim žarom, z morja valovanjem,
z dehtečim cvetjem, z listov šepetanjem
spet pred oči se vzčara mi krasan,

ko se v življenju trudnem in vsakdanjem
ti skloniš k meni, žena — velik dan
priplava z juga sem na našo stran . . .

X.

Šumite mi, valovi, le šumite,
z nebes oblaki plašni se lovite,
med vami in med njim mi brod leti,
pod mano smrt, nad mano Bog živi.

Med njima ti in jaz . . . In želje skrite,
zdaj svobodno v domovje poletite!
Nikjer nikdar nikogar zdaj več ni,
da bi pred njim povešala oči!

Tam na obzorju rajska luč zasiže,
tam, kjer izteka morje se v nebo
in kjer nebo se z morjem sinjim mije.

Tja najina zdaj pot drži samo.
Za nama naj vihar razjarjen vije, —
kar sva hotela, zdaj imava to!

E. Gangl.

Morilec.

Spisal Samo Vasiljev.

Vrbi je zazvonilo „ave Marijo“; prijazni zvoki srednjega zvona so zamolklo zadoneli skozi kuhinjsko okence Brdničine hiše, ki je stala prav na koncu vasi.

Stara Brdnica je slonela ob širokem ognjišču, na katerem je gorelo z visokim plamenom suho bukovo vejevje, ter kuhala večerjo. Ko je začula zvonjenje, se je naglo prekrizala ter sklenila roke v vročo molitev. Molila je šepetaje in med šepetanjem se ji je izvil zdajpazdaj bolesten vzdih... Črez dolgo, ko so že utihnili večerni zvonovi in se je jelo skozi okence čimdalje bolj mračiti, a na ognjišču čimdalje žarnejše plamteti, je šele končala ter prijela za dva velika začrnela lonca, ki sta stala tik ognja.

Ta hip so se začuli zunaj v veži težki koraki in skoro se je pojavila na kuhinjskem pragu visoka mladeniška postava, ki se je morala globoko upogniti, da ni zadela z glavo ob robati tram nad pragom.

„Dober večer, mati!“ je velel nizek glas.

„Bog daj, Janez!“ je odgovorila tiho starka.

„Bode večerja kmalu gotova?“

„Je že gotova . . . Si pokosil oni zadnji del senožeti?“

„Pokosil!“ . . .

„Prižgi svetiljko! Tja na krušnico sem jo postavila prej popoldne, ko sem ji bila prilila!“

Dolgorasli Janez je stopil s praga h krušnici, stoječi takoj pri vhodu ob steni, še vedno malce upognjen — kajti tudi kuhinjski strop je bil zanj prenizek — potegnil z žveplenko, ki jo je našel v telovniškem žepu, ob hlačnico in prižgal polagoma malo svetiljko, ki je sedaj jasno zabrlela v mračne, neznatne kuhinjske prostore . . .

„Nevihta se bliža . . . mati! Prišla bo od južne strani! Nemara bode prav besna!“

„Nevihta . . . nevihta . . .“ je vzdihnila zamišljeno in bolestno ženica, ki je bila vzela med tem raz zgornjo polico ob nasprotni steni vštric ognjišča dvojce malih skled ter izlila v prvo iz črnega

lonca mlečno kašó, v drugo pa stresla iz enake posode nekaj neolupljenih krompirjev. Nato pa je dejala: „Janez, ti pojdeš s svetiljko naprej, a ne zabi še hleba z nožem na spodnji polici! . . . Ognja ne bom gasila na ognjišču, ti konci in ostanki vejic itak takoj pogore . . . Zdaj pa pojdiva!“

Janez je molče ubogal ter stopal naprej v vežo in skoz to v prostorno sobo nasproti kuhinje; mati mu je sledila s skledama, ki ju je držala posamezno v rokah, ker nista bili veliki ter tudi ne preveč obloženi . . .

Črez nekaj trenutkov sta sedela mati in sin ob zastareli jesenovi mizi pri večerji; slednji je slastno užival borno jed, starka pa je zajela le parkrat po daljših presledkih, potem pa položila žlico na mizo.

Sin se je ozrl pozorneje v mater ter opazil vase vprt, tožen, nemiren pogled.

„Kaj vam pa je? . . . Zakaj ne jeste?“

„Ne morem!“

„Ali vam ni dobro?“

„Nič mi ni — prav nič! . . . Le jej — Janez!“ Po teh besedah si je odrezala starka kosček kruha ter ga jela žvečiti.

Šele sedaj se je spomnil mladenič, da manjka nečesa na mizi, ter vprašal takoj, čudeč se: „Kje pa je nocoj kislo mleko?! Zakaj si vendar ne vzamete latvice iz shrambe . . . Vsak večer jeste mleko in to je celo vaša najljubša jed!“

„Nocoj ni več mleka — Janez!“

„Kako to?“

„Ako bi ti maral zanj, bi bila pač šla ponj k sosedi Opekarici. Meni je pa itak vseeno.“

„Toda, kako je to, da nimate nocoj mleka?! Krava vendar še dosti molze!“

„Mleko je pojedel danes popoldne — tvoj stric! Dala sem mu ga, sicer ne bi mu bila mogla z ničimer postreči!“

„Kateri stric je bil tu?“

„Stric Peter, mlajši brat tvojega rajnega očeta, ki je oženjen daleč doli na Dolenjskem — tam nekje za goro Kumom . . . Oh, vselej pozabim ime onega kraja! . . . Rad bi bil tudi tebe videl in poznal, saj se nista videla itak nad dvajset let! Ti se ga seveda več ne spominjaš, saj si bil takrat, ko je bil zadnjič tu ob smrti očeta tvojega, komaj petleten otročiček! . . . Tudi mene je ta stric težko spoznal — kakor jaz njega! . . . No, to pot se mu je mudilo

na božjo pot gori na Brezje, kamor se je obljubil peš, ko mu je žena nevarno obolela; ob povratku pa se zopet oglasi ter pomudi dalj časa pri nas, saj ga vodi pot zopet tod mimo. In tedaj ga boš videl! . . .“

Janezu, ki je bil molče poslušal, se je jela skoro upirati jed.

Starka je to opazila ter zašepetala po kratkem odmoru skrivnostno in boječe: „Janez! Čuj me! Sedaj ti moram pa še sporočiti nekaj — prav zate posebno važnega!“

„Za-ame važnega?! . . . No, radoveden sem pač!“

„Da, nekaj važnega — povsem resničnega, kar te bo nemara močno zadelo! . . .“

Sin je pogledal široko v mater. „Govorite vendar!“

„Ni še dolgo, ko sem te vnovič in resno svarila pred ono . . . ono črno punco — Lisjakovo služkinjo, ki je prišla pred par tedni v našo vas . . . Predobro veš, da mi je bilo ono dekle s tistim lisičjim pogledom in tistim neminljivim, prilizljivim in sladkim smehljanjem od hipa, ko sem jo videla prvič, — zoprno. V njenih očeh, v njenem obrazu nisem zapazila nikdar nič dobrega. In zato sem te svarila, Janez, ter te prosila na vse mogoče načine, da se odvrneš od nje, izmotaš iz njenih mrež, sicer . . . sicer . . .“

V mladeniču se je dvignila pri imenovanju Lisjakove služkinje hipoma silna jeza ter mu zagorela žarko v očeh, nad katerimi so se namršile goste obrvi; v obličje se je zlila temna rdečica in desnica, ki je stisnila krčevito držaj lesene žlice, je zagnala sedaj z vso silo to žlico ob rob kašnate sklede tako narodno, da je odskočila naravnost starki v obraz. „Že zopet ta prokleta stara pesem!“ se je izvilo med tem pridušeno iz fantovih ust.

Starka je osupnila, ko je začutila udarec žlice na lice, zatem se je pa razgnevila tudi ona in besede so ji kar bruhale iz ust: „Fant, — fant, ali si brezumen?! Ali blazniš?! Ali se tako vede sin proti svoji materi?! Ne poznam te, ne poznam te! . . . Ono nesramno dekle ti je zmedlo pamet — zmedlo ti jo je!! Ali jaz vem še nekaj, še nekaj — in to ti bodi v plačilo, da me nisi hotel poslušati nikdar . . . Ta punca ima še nekaj, več, nekaj, kar . . . Ti misliš, da imaš nedolžno dekle, pa . . .“

Kakor strela z jasnega neba so zadele mladeniča zadnje materine besede. Nekaj hipov je sedel na mestu kakor kip, trd, brez življenja. Široko odprte oči so buljile topo v mater, obličje njegovo pa je prebledelo kot zid . . . Toda kmalu se mu je zalilo zopet s krvjo, iz oči so jele švigati grozeče bliskavice in srdito je

udaril s svojo ogromno, močno pestjo ob mizo, da je odskočilo kvišku, kar je bilo na njej. „To ni res! — To je — laž!“ je vzkliknil nato divje na ves glas, planil s stola ter se zravnal težko sopeč ob mizi, materi nasproti.

Nehote se je dvignila tudi ona. Izprva se ji je bil sin celo zasmilil, ko je opazila nepričakovano silni vpliv svoje zadnje besede, in skoro bi mu bila že privoščila tolažilno besedo. Ko pa je začula sedaj, da imenuje Janez njeno novico — laž, je povzela s tresočim se, a mirnejšim ter nekako slovesnim glasom: „Sin — sin, jaz se ne lažem! Ne — jaz se ne lažem, jaz ne poznam laži! . . . In stric, ki mi je to povedal, se tudi ni lagal! . . . Ko se je poslavljajl že pozno popoldne ter mi podajal roko pred hišo, je peljala mimo naše hiše ta nesrečna punca v vozičku buče s polja. Stricu se je takoj dozdevala znana, pogledal jo je pozorneje ter jo spoznal. Zašepetal mi je takoj, da je doma v bližini njegove domačije, zašepetal mi njeno ime, da je — Jernač — Jernej — Jernejkova Manica . . . ali kako že; hišnega priimka, ki ga je imenoval stric, se že zopet prav ne spomnim! . . . Sicer je pa to vseeno! . . . Na svoje oči sem videla, da je spoznala strica tudi ona; saj je zardela kot kuhan rak, ko se je približala hiši, povescila glavo, se ozrla v stran in urno je peljala voziček, ki ga je vozila prej prav po polževo. Tudi pozdrava ni bilo iz njenih ust; sicer mi vošči kar trikrat dober dan ali dober večer ali kar si že bodi ter se mi nasmehlja prilizljivo in tako sladko, da bi se še nemara stopila v sladkosti, ako ji ne bi pokazala vselej o pravem času svojega hrbta! . . . Toda ne smeš misliti, da veš že vse! Stric mi je povedal tudi, da so jo pognali starši z doma! . . .“

Janez, ki je poslušal kakor v sanjah starkine besede, je omahnil onemogel na stol, se naslonil na mizo ter zakril obraz z rokami. Nekaj časa se ni ganil. A naenkrat je skočil zopet kvišku, zgrabil za klobuk in hotel iz sobe.

Brdnica se je močno vznemirila: „Ostani, Janez! Ostani! Kam hočeš?! . . . Zopet k dekletu, k temu ničvrednemu dekletu?! . . . Janez!“ Ko pa je bil sin že blizu vrat, se je pognala urno, kolikor so ji dopuščale noge, za njim ter se oprijela z obema rokama njegove suknje. „Ostani! Prosim te! Ostani! Ubogaj me, usliši me . . . mater svojo! . . . Ali se ne bojiš četrte božje zapovedi . . . ali se ne bojiš Boga?! . . . Sin — sin, Bog te bo kaznoval . . . kaznoval te bo! . . .“

A sin se je izvil iz materinih rok, planil v vežo in iz veže v temno noč . . .

Sedaj je šinila starki hipoma tolažilna misel v glavo: „Morda pa pohiti vendar samo na kozolc tik hiše, na katerem sedaj po leti navadno spi! . . .“ Toda vseeno je hitela za njim v vežo; tu pa se ji je zazdelo, da ni zavil na desno, kjer stoji kozolc, temveč ravno v nasprotno stran. Drobnela je do hišnega praga, obstala na njem ter začela klicati na vso moč s svojim slabotnim glasom: „Janez! Janez! Vrne se! Prosim te! Usmili se me . . . starke! Janez! . . .“

Nenadoma se je močno zabliskalo in moška postava se je začrtala v jasni električni luči že precej daleč od hiše na beli poti, ki je tekla v notranjo vas.

„Janez! . . . Vrne se! Vrne se! . . . Čuješ? . . .“

Klici so zamrli v otlem gromu, ki je skoro sledil žarnemu blisku . . . Od juga sem je potegnil veter s krepkim sunkom . . .

Zabliskalo se je vnovič in hipni, ostri sijaj je razgrnil Brdnici ob nasprotni strani poti par korakov od hiše — malo znamenje sv. Barbare. Ječoč se je opotekla s praga in padla pred svetnico na koleni: „Oh, prosi zame . . . prosi zanj, da se vrne skoro! . . . Oh, prosi . . . in reši . . . reši me teh strašnih skrbi — o sveta . . .“ Grenke solze so ji jele kapati raz veli lici.

In zabliskalo se je zopet in zopet in vsakemu blisku je sledilo vedno jačje grmenje. Veter se je čimdalje bolj krepil in kmalu so jele padati z oblačnega neba na klečečo, molečo ženo velike kaplje, spočetka redke, a čimdalje gostejše in gostejše; naposled se je ulilo curkoma.

Ona pa je molila in molila . . . Vendar se ni mogla več dolgo vzdržati. Vsa premočena se je vrnila slednjič v sobo, tavalala k postelji svoji, nad katero je visel nizko ob steni na žrebljičku stari obrabljeni molek . . . tavalala ž njim v „sveti kot“, v katerem se je dvigalo sv. razpelo, in se zopet zgrudila na koleni. Med šepetanjem molitve se je ozrla zdajpazdaj s strahom proti nizkim vratom. —

Toda vrata se niso odprla in Janeza ni bilo. Kot edini pozni gost je sedel trd in mrk v vaški krčmi ob dolgi, od raznih pijač politi mizi ter praznil kozarec za kozarcem. Visoka, starikava svetilnica brez senčila, ki je stala pred njim na mizi, mu je svetila v razgreti obraz.

Dasi je bil na videz miren, vendar je vse vrelo v njem. Materine besede, ki so mu razodele ono kruto vest o Manici, so mu zvenele po ušesih venomer; toda nikakor jim ni mogel verjeti, čeprav je čutil, da se mati ni lagala. Vstajali so mu razdvajajoči dvomi, črne slutnje, pred dušnimi očmi pa mu je vstajala mala, brhka po-

stava Manice . . . nje temna, žametna polt . . . živo, a vendar sramežljivo-nedolžno smehljaajoči se ogleni očesci . . . In krčilo se mu je v hudi boli srce, izvijali se globoki, naporni vzdih.

Manica, ta sladka, nežna deklica — propala? . . . Ali je to mogoče? . . . Ta mala, ljubka stvarca . . . to dete naj bi bilo že —? Ah, grozno! . . .

In pil je in pil strastno in naglo kozarec za kozarcem, kakor bi iskal v vinu edine utehe, edine pomoči.

Toda kaj, ko bi se bil pa stric vendarle motil! . . . Ah, da, motil se je! Manica ni bila tista! Stric je Manico grdil — po nedolžnem! No, mati mu je seveda takoj z največjim veseljem verjela, saj je obrekoval njo, ki jo črti z vsem bitjem, ker je — uboga služkinja.

Čimdalje bolj razvneta domišljija mu je slikala čimdalje nedolžnejši obrazek nad vse ljubljene devojke.

A kaj poreče — kaj poreče revica, ko izve vsa ta gnusobna, krivična natolcevanja?!

Videl je že, kako jo presune ta strašna vest, kako brezmejno žalostno omahne nje drobna glavica, kako bridko, pretresljivo ihtenje pretrese nje nežno telo. Ah, in solze . . . solze . . . Ne! . . . teh ni mogel videti in jih ni mogel! . . . Prevzemati ga je jelo globoko sočutje ž njo in s sočutjem se je razvneval divji srd na ono podlo obrekovanje, na strica Petra, na mater . . . Pri tem pa je pil in vino mu je netilo plamen gneva, da je vzplapolal tem siloviteje . . .

„Dekle je — nedolžno! . . . Nedolžno! . . .“ je siknil naposled razjarjen skozi zobe. „To je nesramno obrekovanje — nesramna laž!“ In vzdignil je pest ter udaril ž njo trdo ob gostilniško mizo kakor nedavno poprej ob domačo.

„Ho-o-o, fante! Pobijaš muhe? . . .“ je zagodel zdajci z nizkim basom tolsti krčmar Žabica, ki je dremal na klopi ob peči in ga je sedaj zbudil Janezov udarec iz dremeža. „Ho-o-o! . . . Zunaj besni nevihta in jaz . . . in jaz sem menil prvi trenotek, da je — treščilo v sobo! . . . Ho-o-o Da bi te —! . . . Pa močno pest imaš . . . močno! No, fante . . . no! . . . Kaj pa tako jezno gledaš? . . . Slabe volje si, se mi zdi! Ej, premalo si ga še pil, premalo! Še en litrček, kaj ne, da boš boljše volje . . . da boš zdrav?! Ta ti nemara izžene vse slabe duhove! Ho-o-o! . . . še en litrček!“ Žabica se je približal, sopihajoč kakor star kovaški meh, špoštljivo k Janezovi mizi, vzel ravnokar izpraznjeno litrsko steklenico in se zibal počasi iz sobe, da bi jo napolnil tretjič.

Janeza pa se je polastilo sedaj naenkrat silno, nepremagljivo hrepenenje po krasni ljubici. Začutil je, da mora k njej, mora takoj, naj že divja nevihta, naj se bliska in treska, naj se že upre zoper to vse . . . zemlja, pekel, nebo . . . Urno se je dvignil, izvlekel iz žepa denar, ga vrigel po mizi ter planil proti vratom . . .

Zunaj ga je sprejela besneča nevihta. Ogromni curki dežja, s katerimi se je poigralval ljuti vihar, so lili ter škropili od vseh strani nanj, žareči bliski so mu razsvetljevali pot, nad njim pa je srdito udarjal med tuljenje vihre bobneči grom.

(Konec prih.)

Iz večernih ur.

S cekini posut je vesoljni azur.
Prišla si, ah, tu si že ura večerna.
Aleja je prazna . . . pod tiho platano
tam čaka me ljubav neizmerna.

Proč misli prešestne in proč jaz sam!
Moja lica bledé od srebrne koprene.
Glej v srcu mojem razpaljeno strast,
glej mi v duši viharje strupene!

Nedogledni vsemir in gričev vsakter,
z mesečine je srebrom vsa zemlja pokrita.
Idi, ljubica, proč, glej, tiha je noč,
v črno haljo aleja zavita.

Proč, o proč, glej, krog se zazibal je log
in cvet, širni svet v zadivljene sanje.
Le potok se ne zmeni, šumi in se peni,
zapodí se v tolmun, drevi se v kotanje.

Proč, o proč! Ah ne, ne . . . daj, privij se, postoj,
saj jaz jug ti bom topli in žgoča ne slana!
Ti ljubezni si hram, jaz bom zrec najzvestejši,
pa na vek ti bom pel: hozijana!

Fran Valenčič.

Bitje in žitje Bleiweisovih „Novic“.

(1843—1902)

Spisal prof. dr. Jos. Tominšek.

III.

takih majhnih poskusih leži kal za zabavno štivo. Ta stran pa je bila v „Novicah“ redno najslabše zastopana. Volje je bilo dovolj, uspehov malo. Kup letnikov moraš pregledati, da najdeš kaj dobrega, kakor n. pr. v letniku 1863. l. na strani 256. id. „Zakerpana Višnja gora, raztergan Žuženperk“ (spisal Jurčič pod psevdonomimom. J. Zavojšček). Sicer so povestice često prazne, večinoma prisiljeno moralne ali, kar je najhujše, prisiljeno dovtipne. — Zelo všeč pa so gotovo bile občinstvu kratke smešnice, dasi niso povsem izvirne; n. pr. tiste, ki so zbrane pod naslovom „Benkov Tone“ (l. 1844.). Ž njimi se doseza dvojen namen, da se ljudstvo odvrača od prazne vere in se obenem zabava; n. pr. (stran 11.): „Bradovice odpraviti: vzemi kaki klinec in v njega toliko zarez naredi, kolikor bradovic imaš, klinec pa skrivej komu v aržet vtekni; tako ima on klinec, ti pa — bradovice.“ Ali: „Kadar noče živina jesti, položi roke na križem čez njo ter jih tako od glave po herbtu čez rep potegni, rekoč: „Ako si ti zacoprana od konca do konca, te pogladim tudi jaz od konca do konca.“ Zopet bode jedla — kakor hitro bode lačna.“ — Prav nazoren je pouk mladim dekletom (l. 1848., str. 3.), posnet po patru Abrahamu a Santa Clara: „Nedolžne dekleta morajo biti kakor zvon na veliki petik, ki je tih in od sebe nobeniga glasu ne da; kakor navlečene orgle, ktere zakričijo, kadar se jih kdo dotakne; kakor beraška juha ali župa, ktera nima nič oči (mastnih cinkov); kakor ogledalo (špegel), ki se otamni, kadar kdo vanj dihne; kakor polž, ki malokdaj iz svoje hiše gre.“

IV.

Poleg zabavnega štiva v ožjem pomenu je skrbelo uredništvo tudi za **pesmi**. Že v 2. številki stoji na prvem mestu pesem; ali ta prvi akord je zadonel hreščavo, oznanjal je koristnega mnogo, umetniškega malo. Naslov te prve pesmi je: „Kako se pride iz vajšnice na slamo(!). Poleg nemškega prestavil Malavašič“,

ki je tudi pozneje še marsikatero skoval za „Novice“. Lesena poezija štrli iz te pesmi, ki se končuje z naukom:

„Norcam in grehu se vgibaj — tako
z vajšnice hoditi ti treba ne bo.“

Tudi bodri Potočnik je zapel katero; na strani 103. leta 1843. je n. pr. njegova znana „Zvonikarjeva“. — Oglašali so se še mnogi drugi; jako pridno Rodoljub Ledinski (n. pr. l. 1845. na str. 120. „Oj kmet, al veš do kruha pot“, str. 132. „Skopulja“), Svetličič, dr. Toman s soprogo, pridni Cimperman in še drugi poklicani in nepoklicani; tudi Prešeren; Koseski pa je itak ex offo-pesnik „Novic“!

Marsikak talent je Bleiweis pridobil in izpodbudil. Leta 1848. je objavil (v 2. številki) Valjavčevovo dovolj prazno, ali vsaj nepri-siljeno „Seničico“; slutil je, da tiči v tej pesmi nekaj več nego v navadnih kovankah; pripomnil je pod črto: „S pričujočo pesmico vpeljemo pervikrat veliko obetavnega mladenča na slovenski Parnas. Matija Valjavec je ime mladiga pesnika, učenca visoko častitega gosp. profesorja Martinaka v šesti šoli v Ljubljani, od kateriga (pač ne od Martinaka! Op. pis.) imamo, kakor pričujoča pesmica spričuje, pri kateri nismo ne čerke popravili — v prihodnje veliko lepih pesniških del pričakovati“. — „Sancta simplicitas“, vzklikamo ob tej izjavi, dasi nas, kar se tiče Valjavca, veseli in smo Bleiweisu hval-ležni zanj. Ali: ni li ta Bleiweisova opazka, kakor bi jo prepisal iz dnevnika? Ali bi jo sedaj, kakršna je, poslali v javnost?! Bog ne daj! Kaj bi se prvič reklo o listu, ki bi priznal, da ga zalagajo s pesniškimi proizvodi šestošolci! Zdaj nam je umljivo, zakaj si je peščico let pozneje Stritar tako neusmiljeno privoščil petošolce! — Kaj bi se drugič zgodilo šestošolcu, čigar ime bi ne stalo samo natisnjeno pod pesmijo, ampak o čigar pesniški bodočnosti bi se izrekla tako ugodna sodba? Kako ponosen bi tretjič bil „visoko častiti profesor“, pod čigar gorko skrbjo bi se izvalil pesnik! Potem-takem? Ali naj hvalimo pretekli čas ali ga grajajmo? Recimo le eno: od patrijarhalne dobe smo se oddalili in nespametni bi bili, ko bi hoteli kolo časa sukati nazaj!

Ta naivna patrijarhalnost! V letniku 1845. l., na strani 85., v 22. številki je natisnjena Prešernova: „Kaj se sme in more peti. Legenda“ (to duhovito alegorijo imenujemo zdaj „Orglar“). Kaj pa leta 1848., ko so se pojmi pač že malo izbistrili? Na strani 117. stoji pod naslovom „Korun“ (= krompir) pravi pravcati — sonet. In

ta sonet ni morebiti času primerna šala Emanuela Tomšiča, krompirjevega pesnika, ampak resen slavospev je temu koristnemu podzemeljskemu sadu.¹⁾ Slavno uredništvo je tudi prejasno pokazalo pri tej priliki, kako umeva, če treba, poezijo. Zadnja kitica tega soneta „Korun“ se namreč glasi:

„Oj! pridi, da nas ta (namreč draginja) več ne zatira,
Darilo, od milost božje nam poslano! (namreč krompir)
In daj se nam v obilno zopet hrano.“

Uredništvo pa je pripomnilo pod črto — sanctissima simplicitas — čisto resno, da bo baš to leto krompir — bogato obrodil!

Ne smemo vsega uredniku zameriti; on je dal natisniti, kar je imel. V letniku 1844. l. n. pr. prav tako Koseskega prevode („Grof Habsburgski“, „Orjaška igrača“, „Pesem od verliga moža“, „Divji lovec“), kakor je ponatisnil Prešernov „Kerst per Savici“ (v šte. 29. idd.). H „Krstu“ je pristavil urednik opombo: „Ne poznamo je v krajskimu pismenstvu lepši zverstene povesti v verzih, kakor je „Kerst per S.“, ki jo je naš slavn pevec, gospod Dr. Prešeren spisal in v letu 1836. dal natisniti. Ta povest bo našim bravcam živ porok, de imajo kaj posebno lepiga od pesem pričakovati, ki jih bode, kakor smo slišali, gospod Dr. Pr. v kratkim na svetlo dal“. — Dobilo je svojo ceno torej tudi dobro blago Prešernovo. Njegove pesmi so se seveda rade sprejemale; v letniku l. 1845. so n. pr. (v 3. šte.): „Ob šest in dvajseti obletnici smerti gospoda Val. Vodnika“ („V Arabje puščavi...“), v 16. šte.: „Pesem od železne ceste“ (Andrejček in Barbika), „Orglarja“ smo že omenili, „Memento mori“ (št. 44.), „Vojaška“ (št. 46.), in l. 1848. (št. 17.) krepka „Zdravljica“. — Zavrnil pa se istotako ni A. Pirnatov „Kje dom je moj?“ (leta 1845.) ali leta 1848. (stran 58.) puhla „Pesem ljubljanske straže“ ali krvavoklasični stih o „Bleškem jezeru“:

„... čez od grada
mutast strada(!)
strmi Babji zob.“

Končal se je letnik l. 1845. z znano „Bravcam h koncu leta v spomin“ (šte. 53., 31. grudna 1845). — Pesmi je torej bilo toliko, da je smel Ledinski zapeti svojo „Zaničevavcam pevcov“ (1845, šte. 39.). Pozneje, leta 1849. se dajejo celo navodila (stran 111.), „kako se naj skladajo pesmi“. —

¹⁾ O njegovem imenu — ali je prav „korun“ ali „krompir“ ali „čampe“ ali „podzemljica“ — so se filologi, župniki in poljedelci prepirali skozi ves letnik 1845. l.

Natisnjene so včasih celo take, ki se nam zde za splošni značaj „Novic“ skoraj kočljive, n. pr. parodija na „Naprej“ (1849, str. 45.) pod naslovom „Boj za puro“ z nenežnima in neokusnima kiticama:

Naprej, zastava slave
in sreče lukovske,
naj vrage trmoglave
popije muri vse.

Potem:

Baba mi je godernjala:
„Jaz ti bom že vojsko dala.“
Kričala je deca mala:
„Tu ostani, atec moj!“

Kar blasfemična pa je Kurnikova štirinajstkitična parodija — pomislite — na Koseskega „Kdo je mar?“, ki se začinja:

„Vse dobi se, kar je drago,
bodi čast alj bodi blago,
vse izverta, kdor 'ma dnar.
Prazni roki se odreče,
polni pa vse lahko steče,
kdor ga nima, je „slepar“!
Z dnarjem kupiš lepa dela,
blizo daljna je dežela.
Kdo je mar?
Kdo to spelje in dodela?
Vse to spelje ljubi dnar!“

In nehote se prekrizamo, ko dospemo do sledeče kitice:

„Šviglja je prišla v Ljubljano,
pa nikjer ni službe za njo,
se na svoje vstanovi.
Ko mrak pride, gre okoli,
če si kdo jo morda zvoli,
al pa sama ga vlovi.
Z dolgmi krili trg pometa,
kruhek tak redi jo leta.
Kdo je mar,
da je sladnosti navzeta?
Je pohotnih tičev dar!“ (Leta 1870., stran 240.)

Ne verjeli bi, da se znajo „Novice“ tudi tako visoko izpodrecati!

Bolj v soglasju z нравstvenim redom „Novic“ je zabavljica, vzeta iz „Karlovačk. Vjestnika“, z naslovom: „Naši po modi domorodci“, iz katere posnemljemo te-le verze:

Ti su ljudi nove dobe
 Gentilhomme-ske od podobe,
 sbilja fini i galant;
 jer kulturu shvatit znadu
 i po „modi“ duh poznadu,
 te su lieblich, dà, charmant!
 Pametni su, pasje vere,
 jer sve štiju Witz-Blättere,
 a hrvatski nikdar list . . .¹⁾ itd. (Leta 1866., str. 298.)

Z nazori, ki so napisani na pročelje „Novic“, se tudi strinja pesem „Preparandistka po današnji modi“ (Leta 1881., stran 232.); ž njo so označile Novice kolikor toliko svoje stališče nasproti novi struji, v katero je — gotovo ne radovoljno — krenilo ženstvo. V tej pesmi govori hčerka „preparandistka“ svoji materi:

„Jaz in kuharnica! Ha, ha!
 Kdo bode mesto mene risal?
 Kje fizika je, algebra?
 Kdo druge bi naloge pisal?“ —

Kakor ni srečno izbran predmet te pesmi, tako je tudi v splošnosti zavožena glavna misel, izražena v zadnjih dveh verzih:

„Šivanka in kuharnica, to bodi
 poštenim ženam prva skrb povsodi!“

Kakor bi žene ne mogle biti sicer poštene!

(Dalje prih.)

¹⁾ Če se ne motim, je to zabavljico pel v obliki kupleta po raznih slovenskih krajih sin hrvatske tragedke, gospe Teodorovičeve.

Kadar plašne nočne sence . . .

Kadar plašne nočne sence
 se nad mestom zgrnejo,
 k meni one tihe sanje
 mladih dni se vrnejo . . .

In takrat spominov rože
 čašice odpirajo,
 a krog kelihov strupene
 kače se ovijajo . . .

In na tvojo vest, o Franja,
 kupo bom le-to nalil . . .
 in v slovo vsem dnem mladosti
 grenko čašo bom izpil! . . .

Borisov.

Ti!

Spisala Ada Kristanova.

ozabiti te hočem — ti!

Kajti jaz sem srečna — srečna — srečna — — —

Pusti mi mojo srečo — ti! — — —

Od onega strašnega dneva se nisva več videla in se menda nikoli več ne bodeva . . .

Ali ena noč je v letu — tedaj prideš ti k meni in zahtevaš svoj tribut . . .

Poleg mene spi z globokimi, mirnimi dihi on, ki ga ljubim — globoko in resnično . . .

A tedaj ne vem ničesar o tem — sedanost je liki izbrisana iz mojih misli — kajti — ti prideš k meni — in vsi poljubi pridejo, katerih mi nisi dal in katerih ti nisem dala jaz, pa se maščujejo, ker sva tako slabo ž njimi ravnala. Spomin me pograbi in odnese . . . daleč . . . v pretekle čase. — — —

Hipoma in ne da si me pričakoval, sem stala pred teboj — trepetajoča in ponižna — in ko si me videl, kako sem skoraj pogibala ljubezni, si postal smrtnobled, zakaj vsa kri je silila k tvojemu srcu.

In gledal si zmedeno predse in videla sem strah v tvojih očeh: zaboga — če bi zdaj kdo prišel in naju sama tukaj dobil!

In tedaj si me sovražno pogledal, dasi tvoje srce ni tako čutilo, in ranil si me — tako bridko — kakor nisem bila ranjena v vsem svojem življenju:

„Kaj pravzaprav hočete —?“

Bilo mi je, da bi bila vzkriknila — a slišati ni bilo glasu — pred očmi se mi je stemnilo in moč me je zapuščala — po sili sem zajecljala:

„Vedeti hočem, zakaj niste mož beseda — zakaj niste prišli?“

Molčal si v zadregi. Pogledala sem te žalostno:

„Zakaj niste prišli?“

„Zato — zato, ker bi bilo nezmiselnost in ker mi ljudje že tako dosti nagajajo — radi vas!“

Kako majhen si tedaj stal pred menoj — in kako sem bila velika jaz v svoji vsemogočni, čisti, plamteči ljubezni . . .! Zame ni bilo vseh tistih — tistih ljudi; zate pač! In tega nisi vedel že

prej — davno prej —? Kakor pomilovanja vredna spaka si stal pred menoj.

Ali takrat sem vse to komaj opazila. Čutila sem edino strahovitost: moja ljubezen oskrunjena — poteptana od umazanih škornjev surovih ljudi — —! In da se ne bi nikdar več vzdignila, si stopil tudi ti nanjo — — —

Ustnice so mi drhte, življenje je pojemale — in dala sem ti roko: „Zbogom!“ — — —

In kadar prideš sedaj — spomin zahteva svoj tribut —, tedaj je, kakor da bi zopet stala pred teboj — trepetajoča, ponižana po tvojih besedah:

„Kaj pravzaprav hočete —?!“

V strahu zakričim, a ni slišati glasu! Nekaj bridkih solz pomoči mojo blazino . . . potem mine vse — — —

Tedaj stojiš pred menoj — majhen in vedno manjši; trenotek te gledam, potem ne vem, kaj bi s teboj!

„Pusti mi mojo srečo — ti!“

Počasi mi izgineš izpred oči — v daljavo, od koder si bil prišel . . .

Poleg sebe zaslišim globoke, mirne dihe, primem ljubo mi roko, nagnem se — tiho, pazno poljubim ljubo mi čelo, za katerim počivajo najlepše in najvišje misli, položim svojo glavo na prsi, v katerih bije vroče srce, ničesar več ne vem o tebi in o tvojih moralnih ljudeh in kakor odrešena se oddahnem: moja srečo si mi pustil neskajeno! . . .

Ali pozabil ne bodeš nikdar tiste grozne ure, kajti tudi jaz pridem k tebi v tisti noči in spomin zahteva tudi od tebe svoj tribut!

Kadar leži malo mestece okoli tebe, v globokem spanju pa sanjajo dobri ljudje svoje male sanje, tedaj pridem k tebi in vsi poljubi pridejo, ki mi jih nisi dal, in se maščujejo nad teboj . . . Tvoje roke se iztegnejo — pa objemajo votlo praznino — — —

In vendar me vidiš pred seboj trepetajočo in ponižno, in ko me vidiš, kako skoraj pogibam ljubezni, te nekaj zaboli v prsih — in to je kesanje!

Kakor da bi se hotel braniti, vzdigneš roko in zatisneš oči, a vendar čutiš moj žalostni pogled:

„Zakaj niste prišli?!“

Tedaj poskočiš prestrašen s postelje ter hočeš pobegniti, a ne moreš. Prosiš me in rotiš v globini svojega srca; ljubil bi me in bi me držal — oh, držal . . .

Zaman! Z drhtečimi ustnicami ti dam roko:

„Zbogom!“

Vzdihujočemu ti' omahne glava nazaj v soparne blazine, vroči obraz si pokriješ z mrzlimi rokami . . .

Tako vzdihuješ, dokler te ne zbudi beli dan, ali pa dokler te utrujenost ne omami in ti težke sanje zastrupijo spanje . . .

Kadar se ti potem zjutraj oni ljudje, radi katerih si nekdanj poteptal najino ljubezen, s spočitimi, banalnimi obrazi veselo nasmehejo, kakor da ti niso nikdar nič žalega storili, in ti želijo „dobro jutro“ — tedaj — tedaj je tvoja glava težka in tvoje srce še težje . . .

Pozabiti te hočem — ti!

Kajti jaz sem srečna — srečna — srečna — — —

Pusti mi mojo srečo — ti! —

Mrak.

Solnce za gore zašlo je,
zarja obledela je
in čez gozda temne hoje
sapica zavela je.

kadar se iz sobe sliši
strasten in obupen jok,
ki postaja vedno tiši
in nazadnje slab le stok;

In nastal je mrak dremotni;	kadar iz puščobne hoste
ah, in to je oni čas,	smrtni sel, črn vran zleti,
kadar k duši presamotni	in da smrt k njej pride v goste,
pride druga duša v vas;	duši mladi sporoči,

sporoči ji, da smrt ponjo
pride in ji vzame moč,
da začne ž njo divjo gonjo
v večno, breznadejno noč.

Petruška.

Moravske slike.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

Opoldne je prišla za menoj vojska; ob zveneči godbi je prišla in ves Zvorov je planil pokoncu. Vojska se je razprostrla po vasi. K župnikn, v šolo, h gozdarju in v druge boljše hiše so se nastanili imenitniki, prvaki in veljaki divizije, brigade in polka; jaz sem vzel k Majdi še dva dobra tovariša na kvartir. Moštvo se je razpeložilo po gumnih, dvoriščih in vrtih za hišami, koder so bile nakopičene cele grmade slame. Tam so se sestavljali in postavljali prteni šatori. Široko življenje se je razvilo, vse je oživel in zašumelo v vasi, v katero je prišlo toliko novega prebivalstva. Dolga vrsta vojaških vpreg se je ustavila na cesti. Naskočili so jih kuharji; nekateri so izvlekli z voz velikanske kose mesa, drugi vreče z zakuho, tretji težke kotle. Vse to so vlekli na vzvišen prostor k cerkvi, ki stoji nekoliko oddaljena od hiš. Kmalu je zaplapolalo nad dvajset ognjev nad ogromnimi kotli. Pojavila se je vaška požarna bramba v svetlih čeladah. Na vse strani se je raznašala prtljaga z vpreg. Cele gručice umitih otrok v brhkah narodnih oblekicah so se valile po cesti. Pred vsako hišo so stali Slovaki, motreč nenavadno življenje. Začeli so se prvi stiki vaščanov z vojaki.

Tisto popoldne nisem imel nič časa, ogledati se po Zvorovu in se poučiti natančneje o življenju v slovaški vasi. Šele zvečer sem bil prost, pa sem šel v krčmo k večerji. Mimogrede sem stopil v hišo z rdečim srcem nad vrati, pogledat, kaj dela Františka. V njeni izbi je sedelo za veliko skledo buht več vojakov temnih in zagorelih obrazov. Zdeli so se mi podjetni, posebno eden, četnik pisar, mladenič prosvetljenega obraza, črnih brkic in krepke husitske postave, je razžarjenih oči pogledaval za Františko, ki je pripravljala obleko za ženitvanje pri sosedovih. Tudi ona se je včasi sanjavo zazrla v brhkega četnika. Bila je praznično oblečena, iz česar sem sklepal, da so novi gostje napravili nanjo vtisk. Kaj pa njen lesen svetnik? Nepremično stoji za mizo in bulji oči izpod vojaške čepice, ki mu jo je nadel pisar; vse vidi siromak, a jezik mu je lesen in pokarati ne more preveselih ljudi. Pa še huje bode zanj, ko pride nočna ura in najde pisarja husitske postave samega pri Františki.

Sedeta k mizi, pomakneta svetniku čepico na oči, da ne bi tako nebeško ostro gledal, pa jameta uživati kolače, vino, gosko i. t. d. Lahkomiselni je zdaj svet in vest tako lahko pokrije. Husit, ne pozabi, da se vrneš kmalu v civilni stan, pa se oženiš in se bo treba ženki izpovedati svojih najtemnejših grehov!

Zmračilo se je in stopil sem v krčmo. Hrum in krik je bučal po njej. Stal sem na pragu ter gledal v prostrano beznico. Slovaška krčma je primitivna in borna proti gostilnam na Hani; samo ena miza se nahaja v njej, a okroginokrog ob steni so postavljene klopi kakor v slovenskih kmečkih hišah. Na klopeh sede pivci in drže v rokah po vrček piva, še večkrat pa po frakelj paljenke. V kotu je z remeljni ograjen prostor, podoben veliki kletki, v kateri se sučeta krčmar in krčmarica ter točita. Kdor hoče kaj dobiti, mora priti pred to kletko. Le v boljših krčmah se nahaja tudi posebna soba z mizami za boljše goste. Zvorovčane je prisotnost vojaštva tako navdušila, da so sklenili dati zvečer duška svoji radosti in se poveseliti v krčmi. Vsi so kazali neko prazniško voljo na sebi. Starejši so bili svetlo obrtiti obrazov, nekateri so imeli lase na tilniku na kratko izpodstrižene, drugi so jih nosili v redkih častitljivih kodrih. Kako bi ne bili židane volje, saj jim je prilika vzbudila toliko spominov na čase, ko so sami vojačili po svetu, pa jim dala gradiva za dolge pogovore pri ljubljani paljenki. Bodri šohaji (mladeniči) so se postavljali v narodnih nošah. Skoraj bi jim človek zavidal njih mlado, bujno življenje. Tudi dosti vojakov je bilo v tej pisani družbi; našli so veselih, istojezičnih ljudi in pozabili so pri njih na trud večdnernih pohodov. Videl sem gručo zvorovskih fantov, ki so stali sredi gneče v tesnem krogu ter strastno prepevali; drug je držal drugo roko na ramenih, tako da so bil zvezani v neko celoto in se je po vseh lila ista strast in slast; vsak je pazno gledal nasproti stoječemu tovarišu na ustnice, kakor bi tam videl napisane note pesmi: „V Prešporce za Dunajem je kasarna nova“, ki se je razlegala po krčmi. V gneči sta se prerivala moja znanca, prvi in tretji rada, oba z viržinko v ustih in palico v roki. Odsev sladke pijanosti se jima je svetil na licih. Privoščil sem jima nekoliko veselja, ker tisti dan sta imela dosti ukazovati in takšni ljudje imajo tudi dosti sitnosti.

Drugi dan sem imel več časa. Primerilo se je, da sta bili tisto dopoldne dve slovaški poroki. Svatje so dolgo čakali pred cerkvijo, pa Zvorovčani se zanje niso zmenili, pač pa se je vojakom zdela takšna svatovščina nekaj zanimivega in posebnega. Res se kaj tak-

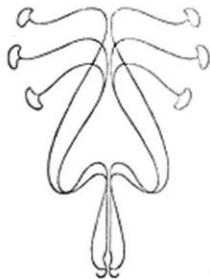
šnega ne vidi vsak dan, četudi je narodni kroj na Slovaškem vsakdanja noša in ne kakor drugod — kjer ga je še kaj — samo za cerkvene slavnosti in za ples. Med družicami sem videl tudi Františko v visokih svetlih škornjicah, vso v trakovih in v sijajno obšiti in prešiti kratki obleki, ki je še mnogo pridala njeni itak prešerni in sveži lepoti. Nevesti sta se držali v svoji bogati opravi prav pusto in potrto in čemerno sta zrla predse. Ali težko bi bilo popisati krasoto teh narodnih noš. Slikarji imajo tu rodovitno polje, ki ga že pridno obdelujejo. Najimenitnejši slikar Slovakov, mojster Joža Uprka, ima poldrugo uro hoda od tod proti ogrski meji svojo rojstno vas in svoj sedež. Večkrat sem slišal gospodo, ki iskreno obožava težko kulturo naših dni, ki hoče vse posebnosti in narodna svojstva izravnati in izgladiti ter izpremeniti naposled človeška srca v mrtve stroje, kako se je rogala slovanskim narodnim krojem. In isto gospodo sem videl, kako se je javljala na plesih, kjer se je kazal sijaj in bogastvo, v obleki, v isti zaničevani narodni noši in vsa srečna se je čutila v njej. Menda je roganje narodni obleki le prikrita zavist, ker si je prihranil prezirani narod ves svoj prirojeni krasočut čist in neizkaljen. V Bosni sem imel prijatelja, ki ni bil prijatelj narodnih krojev — neokusno indijansko nošo jih je imenoval; na nekem plesu se je pa sam javil oblečen v bogato srbsko opravo, in vsi so ga občudovali. To ga je tako prevzelo, da je postal ošaben, ponosen in tisti večer mene, ki sem bil v navadni obleki, niti pogledal ni, tako se je čutil vzvišenega v narodni obleki. Meni vsaj dosti bolj ugaja fini fesič na glavi bosenske devojke, ali pa živordeči svileni „stuški“, kakršne si slovaška dekleta okoli Trnave na Ogrskem ovijajo okrog glave, nego pa naši stlačeni, mnogoobrazni, strašilu podobni damski klobuki.

Tisto popoldne so se pričeli veliki cesarski manevri. Vojaštvo je bilo pripravljeno in za štiri dni z vsem preskrbljeno. V našem taboru je vse vrvelo in šumelo kakor pred velikimi resnimi podjetji. Širili so se sluhi o veliki kavalerijski ataki onostran Morave. Kmalu potem je prišlo sporočilo, da je kavalerijska divizija naše severne armade do zadnje konjske kosti poražena in zmleta. Nekateri niso verjeli žalostnemu sporočilu, češ, to je le izmišljena podstava manevrskega vrhovnega vodstva, na katere podlagi se završe nadaljnje operacije; drugi so začeli kritikovati in izražati bridko slutnjo, da bo naša stranka pred cesarjevimi očmi gotovo tepena. Prišla je vest, da sili sovražnik čez Moravo na Zvorov, in zadirjali so adjutanti, ordonance in patrolje, da se je dvigal visok prah za njimi. Vsako

minuto smo bili pripravljeni na alarm in na pohod. Polovica našega polka se je dvignila, da zasede prehode čez reko.

Dobra sreča je 'nanesla, da smo imeli oni, ki smo ostali v zvorovskih bivališčih, še celo noč mir. Nerad bi bil zapustil že zvečer Majdino hišo, ker sem vedel, da vse štiri dni, ki so bili odločeni za manevre kraj Šaščina na Ogrskem, ne pridem več v pošteno posteljo. Tisti večer sem imel naposled časa in priliko, pogovoriti se s svojo gospodinjo. Do tedaj sem jo videl le takrat, kadar mi je prišla odganjat svojega hudega psa, a govoril nisem dosti z njo. Majda je kakšnih petdeset let stara, dobro ohranjena in vesela ženska. Na njenem svetlem in zdravem obrazu so še vedno sledovi lepote, ki pojdejo z njo nemara do poznih let. Imela je za pet let mlajšo dekle pri sebi, ki je ž njo vred mnogo let služila v župnišču in s katero je ravnala kakor s svojo posestrimo. V hiši je bil tudi njen brat, postaren, izmozgan in nervozen človek v izrabljeni obleki, ki je držal vedno pipo v ustih. Ta je bil v prejšnjih časih učitelj na Ogrskem Slovaškem, a zdaj učiteljuje na Valaškem, pa je prišel tiste dni na večdneven poset k svoji sestri. Ž njim in z Majdo sem sedel zvečer v lopi pred hišo prav nad cesto, ki pelje v zložnem klancu skozi vas. Majda mi je prinesla debel album, kjer je imela spravlenih dolgo vrsto fotografij. Pokazala mi je fotografijo svojega umrlega strica, suhega župnika z naočniki, precej obilnimi ušesi in izstopivšimi ličnimi kostmi. Nahajala se je na prvem mestu v albumu in Majda je izrazila veliko hvaležnost, spoštovanje in sočutje na dobrem obrazu, ko je gledala nanjo; jaz pa sem mislil na prijazno in krasno opravljeno Majdino hišo in nebeško kraljestvo sem želel onemu, ki je skrbel za ljudi, ki bodo za njim. Za stricem je prišla njena fotografija izza mladih let, ki je kazala čvrsto in prikupljivo žensko, in dalje dolga vrsta samih duhovnikov, katerim je moja gospodinja nekdanj roke poljubljala.

(Konec prih.)

Pisma.

Zofka Jelovšek.

(Konec.)

Ah, rada bi čitala še enkrat tista pisma, ki sem jih pisala v Tropavo! Mučila sem takrat s svojimi osnovami vse ljudi, ki so me hoteli poslušati, a osobito v Tropavo sem pošiljala dolge izjave svojega srca. Včasih me je malo veselilo, postrašiti svojega dobrega strica s posebno pogumnimi in pustolovskimi načrti. — Ah, kakšna ste! — mi je pisal in ni se naveličal svariti in pomirjevati. Tudi malo ponorčeval se je, češ, besede, besede!

In takrat sem se naenkrat vzdignila in odpotovala sem v Švico. Prej sem šla še v Benetke na tri dni. Osem goldinarjev sem potrošila tiste tri dni z všteti razglednicami in majčkeno vazo za štirideset centimov. Italijansko sadje je fino in moj želodec je zelo zadovoljne vrste. Končno je pa človek sit tudi od navdušenja. Še zdaj se mi kar zablešči pred očmi, če se spomnim Benetk. Prišla sem nazaj v Trst tako vesela, da se mi je vse samo smejalo. Kakor da bi si bila vzela cele Benetke s seboj! Žalibog sem imela samo dva krajcarja v žepu, a zvečer sem hotela odpotovati. Še za tista dva sem si kupila fig, potem sem pa šla po denar v pisarno, zakaj imela bi bila dobiti še pred tednom od založnika za rokopise dvesto goldinarjev. Pa seveda, denarja ni bilo! Izposodila sem si trideset krajcarjev in sem brzojavila: „Sila velika, pošljite takoj!“ — Dobila pa sem le kratek odgovor — tudi brzojavno — ki me pa ni posebno potolažil: — „Kjer nič ni, še cesar izgubi pravico!“ —

Odpotovati bi bila morala s polnimi žepi, pa sem zastavila celó uro. Za štirinajst dni sem šla domov, napisala sem ne vem koliko feljtonov, in ko sem imela šestdeset goldinarjev, sem se odpeljala v Švico. Ustavila sem se v Inomostu in v Monakovem in sem si ogledala vse znamenitosti. V Curihi sem ostala dva meseca. Godilo se mi je tako, tako . . . Ali korajže je bilo vedno dosti, četudi denarja ne. Nemški listi plačujejo lepe honorarje, samo predno prideš na vrsto — če sploh prideš! In koliko je bilo še humorja v mojih skrbih! Dobila sem nekaj denarja za novelo in sklenila sem iti v Bern na univerzo. Ali ko sem poplačala dolge, ostalo mi je še osem frankov v žepu, ravno toliko, kolikor stoji vožnja v Bern!

Bilo je popoldne, ko sem delala ta žalostni račun, drugo jutro sem se hotela odpeljati! V tej situaciji se spomnim, da imam še nekaj rokopisov pri nekem uredništvu. Grem tja, povem, da drugi dan odpotujem in da bi mi bilo prav ljubo, če bi vedela prej, ali so sprejeti ali ne. — Kdaj se vlak odpelje? — Ob desetih. — Če bi ne mogla priti drugi dan ob poldevetih v uredništvo? — Zakaj ne? Pridem! — Res grem — brez zajutрка, zakaj denarja za vožnjo nisem smela potrošiti na noben način, kovčeg sem bila že odposlala naprej. Precej v strahu potrkam na vrata. „Pregledal sem jih še sinoči“, mi reče urednik, kažoč na rokopise. — „Vem, kako je začetniku. Spominjam se še dobro tistih časov, ko sem tudi jaz v strahu in trepetu pričakoval sodbe. Vsak mora dovršiti slično šolo. Nekateri sem sprejel, druge vam vrnem, mogoče bodete drugje srečnejši. Honorar pa dobite pri blagajni v pritličju“. — Dal mi je zloženo nakaznico. Zahvalila sem se in na stopnicah pogledam: prebita reč, sto frankov! Kar srce mi je poskočilo in z imenitno voljo sem se odpeljala iz Curiha.

Že v Curihu se je odprl nov svet mojim očem, ali v Bernu mi je vendar še bolj ugajalo. Hodila sem na predavanja, s študentkami v gledišče, v društva; vsak dan sem kaj doživela, slišala kaj novega. Skrbi sem imela pa tudi čez glavo, osobito, ko je postalo mraz in ni bilo denarja za kurjavo. To so bila pisma, ki jih je dobival takrat Fr. M. Zero! Himmelhochjauchzend, zum Tode betrübt! . . . Videla sem kmalu, da se ne bo nič študiralo brez denarja, in poslušala sem zato le tista predavanja, ki so me res zanimala in ki so mi koristila neposredno. Izdali pa so tisti meseci v Švici! To je bilo za par let in šele danes spoznavam, kaj so mi koristili. Dirindaj je pa bil, no! Teden mir, pa spet skrbi, da so se mi kar megle delale pred očmi. O Božiču me je povabila urednica nekega ženskega lista v Belincono v Tesin. Vozila sem se skozi najlepši del Švice. Alpe vse v snegu, slapovi in gorske reke zamrzle, jezera čudovito modra . . . Jasen dan, nikjer oblaka, nikjer megle, zrak kakor kristal, da so se videle vse stene v gorah natanko, kakor narisane. Lepa vožnja!

Toda to vse je samo okvir, samo mejniki. Ali pisma so bila kakor dnevnik, natančna in obširna. In mnogo sem imela snovi takrat za pisanje. Tiste božične počitnice v Tesinu imam rada. Kakor da bi bila v deveti deželi, tako je bilo lepo.

Koliko sem samo ljudi spoznala v Švici! Vseh narodnosti; in če se jih spomnim, bi bile knjige novci, ako bi o njih pisala. V

Tesinu so Italijani; same pristno južne tipe vidiš na ulici. Nečakinji urednice, zlatolasemu dekletu, so rekli vsi „la bella“; vsak se je ozrl za njo, ki je bila tako nežna, ki je imela tako čudovito obilne in zlate lase in je bila tako čisto drugačna od drugih. Bila je zaročena z dolgočasnim gigrlom, ki je vedno vse ljudi povpraševal, kaj naj ji da v dar in kaj naj govori ž njo. — Ona hoče same romantične pogovore, mi je tožil kolikrat. „Kaj naj ji pripovedujem, svetujte mi, ko ne vem nič.“ — In kolikrat sem ga naučila cele pogovore. „To ji recite in o tem pripovedujte!“ Ko sem odhajala, mu je bilo zelo žal, zakaj bal se je, da zopet ne bo znal zabavati svoje neveste.

Po Božiču nisem šla več nazaj v Bern, ampak v Monakovo. Sama ne vem, kaj me je napotilo tja. Tistih šest tednov tam se mi je najbolj slabo godilo. Prehladila sem se bila, delati nisem mogla več in denarja ni bilo. Tam nisem cel mesec niti enkrat večerjela. Nobene misli ni bilo v glavi; cele ure sem sedela pri mizi in sama nisem vedela, kaj razmišljam. Obupavala pa nisem vkljub temu. Skušala sem tudi na vse mogoče načine dobiti kako službo, kako prepisovanje ali kaj podobnega. Neko popoldne sem si mislila: „Grem osebno, ko s pismenimi ofertami ni nič!“ Bil je lep dan, po ulicah so spravljali sneg. Ko sem stopila v prvo pisarno, sem bila v strašni zadregi, potem sem se pa hitro priučila svojim litanijam, ki so bile povsod enake: če je kako mesto prazno, če imajo kaj za prepisovanje, češ, da lepo pišem. Pa ni bilo nič. Ko sem bila opravila pri dvanajstih, me je prijel humor in absolvirala sem jih še ducet. Dva duceta v enem popoldnevu, ali zaslužka niti za ficek! Vsak dan sem bila v pinakotekah in posedala sem pred slikami po cele ure.

Taki so bili tisti časi in nič mi jih ni žal. Dobro je vse, kar človek izkusi, in ko je minilo, so spomini veseli.

Prišla sem potem v Prago, imela sem ljudi, ki sem lahko o vsem govorila ž njimi, in moja korespondenca z dragim mojim stricem je opešala. Včasih me je zapekla vest in napisala sem zopet dolgo, presrčno pismo, ali pavze so postajale vedno daljše. O praznikih in na svoj god sem vselej dobila šopek cvetic, šmarnic, ki jih imam najraje, in ginjena sem hitro napisala topel list. Ali preveč sem ga bila zanemarila svojega pismenega znanca. Mislila sem vedno: „Napišem enkrat ogromen list, toliko mu moram pisati!“ A nisem ničesar! —

In vendar za koliko lepih ur ga imam zahvaliti! Njegova pisma so me seznanila celo z mojim možem. To je bilo tako: Še ko sem bila v Ljubljani, sem se učila stenografije. Poučeval me je neki študent. Med inštrukcijo pride listonoša in prinese pismo iz Tropave od Fr. M. Zera. — „Dovolite, da prečitam,“ pravim in odprem pismo. „O prosim, prosim,“ se smehlja moj instruktor in vidim mu na nosu, da si misli: Aha, ljubimsko pismo! „Motite se,“ rečem in mu dam pismo, da ga prečita. In še pohvalim se: „Kaj ne, kako duhovito piše?“ — „Zakaj pa dopisujete z Nemcem in ne raje s kakšnim Slovenom?“ me vpraša moj zavedni narodnjak. „Če pa nobenega ne poznam! Težko je to, vsak bi mislil precej na ljubezen ali na take budalosti, jaz pa nočem tega!“ — „Čakajte, jaz poznam Hrvata; prav inteligenčen in resen človek je, ta bi bil! Zdaj je v Pragi. Lahko si dopisujete z njim o vsem mogočem in za žensko vprašanje se tudi zanima. Čakajte, še danes mu bom pisal! Naučite se vsaj hrvaščine!“ —

In pisal je. Jaz sem se res naučila hrvaščine. Kaj bi se ne, jeseni bo osem let od tega pogovora, tisti resni Hrvat je moj mož in punčko imamo tudi, ki me poučuje, da ne govorim prav, če se zmotim in vprašam „kaj?“ namesto „što?“.

Pomislite, kaj vse prihaja od teh pisem!

Ko sem razpošiljala poročne karte, sem se spomnila, da stricu Zeru celo leto nisem pisala. Žal mi je bilo, ali časa nisem imela, zato sem odposlala samo karto, češ, če dobi, dobi. Kdo ve, če še vprašuje na pošti po postrestantnih pismih od mene, ki mu tako malo pišem.

Odpotovala sem doli na jug, in ko pridem v Zagreb, me čaka tam cela kopa gratulacijskih pisem. Zvečer sedem k mizi in jih prebiram. Zadišal je znan parfüm. Pogledam, res, stric Zero je tudi pisal. Nepotrpežljivo raztrgam kuverto in čitam.

Kaj je to? Namesto starega „Draga Zofka!“ stoji „Velecenjena gospa!“

Ah, jezi se, si mislim, da nisem nič pisala in da nič ni vedel, in zopet mi je žal, da sem bila tako malomarna.

Čitam dalje:

„Dovolite, da tudi jaz, četudi pozno, motim s tem pismom blaženost Vaših medenih tednov in Vam položim svoja najpristržnejša voščila k nogam. Najlepše sreče Vam želim, ker sreče, mnogo sreče je pač potrebno v zakonu. To vem jaz najbolje, ki sem praznovala ravno letos svojo srebrno poroko.“

In zdaj prosim, ne bodite preveč razočarani, če postane iz starega, pozabljenega strica stara žena, ki se je za Vašo usodo — verjemite mi — vselej bolj živo zanimala, nego bi bilo kakšnemu stricu kdaj mogoče.

Torej prosim, ne bodite hudi. Jaz sem bolehná, kakor veste, in stara tudi, kakor ste ugenili, in Vaša sveža, topla pisma so mi bila vedno mila, naklonila so mi mnogo lepih, veselih ur. Hvala zanje!

Je pač tako! Svojemu spolu imamo tako malo povedati — tako mislimo — in človek se skrije pod šifro, da bi si dalje ohranil zanimanje!

Torej bolna in stara žena — ravno včeraj sem se vrnila iz Karlovih varov — Vas pristrčno pozdravlja v prijateljski ljubezni!

Fr. M. Zero.“

✱

Genilo me je to pismo! Spomnila sem se onega večera v od-ljudni hribovski vasi, ko sem prvíkrat pisala pismo v svet; spomnila sem se vseh let, vseh dogodkov, vsega življenja, v katerem so me spremljevala ta pisma liki zvest tovariš.

In tisto noč sem dolgo sedela in pisala svojemu „stricu“, pisala sem, da dopolnim dnevnik, ki ga ima o meni. In zahvalila sem se za vse in povedala, kaj so meni bila ta pisma iz dalje.

Danilo se je, ko sem dokončala pismo. Zadnje pismo, zakaj kar bi se bilo še pisalo, bi bilo konvencionalno in ne bilo bi več tako lepo. Posloвила sem se in zdelo se mi je, kakor da bi se bila še enkrat vrnila vsa ta leta, ki mi bodo — vem — ostala vedno najdražja celega mojega življenja.

Včasi si še zaželim: Brala bi rada vsa ona pisma, ki sem jih pisala tej dami. Pisala sem jih kakor dnevnik, in rada bi jih brala, da bi si oživila vse spomine onih let. In morda ji bom še enkrat pisala in jo poprosila zanje! —

Sonji.

V opatijskem parku.

Šetaš po parku . . .

Vitka je palma
glavo sklonila
ponižno do tal,

in o kraljici
rož in lepote
vrh njen skrivnostno
je šepetal . . .

In sramovale
tvojih pogledov
v nedrih se plave
vijolice so.

Ali poznate
himno slovesno,
ki jo prepeva
lovorov gaj?

Ali poznate
rož hrepenenje,
kadar se bliža
čarobni maj?

Kadar na zemljo
polega se tema,
kadar se morje
v mrak potopí,

nič več ne iščem
zvezd na azurju —
lepše mi sijejo
tvoje oči!

Nagelj v ljubezni
ves zadrhtel je,
ko si poljubila
ti ga sladkó.

Deklica zala!
Kje se napilo
sladke milobe
je tvoje oko?

Ali je vanje
ves kras razlilo
to sinje morje,
to jasno nebo?

Došla si ti,
kraljica lepote,
himno zapel je
lovorov gaj;

rože so tebe
molile in pile
tvojih oči
in usten smehljal!

Tvoje oči,
vijolice plave,
angeli se jih
radujejo,

misli pobožne
svete ljubezni
večnemu Bogu
darujejo!

M. P. Nataša.

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

X.

„**K**aj, Zora, ti nosiš to s seboj?“ je začela Vida, ozrši se na šopek v Zorini roki, ko sta bili stopili na cesto. „Če mu nisi vrgla te stvari že ondi nazaj, vrzi jo vsaj zdaj strani! Pohodi, poteptaj to znamenje nesramne predrznosti in vsiljivosti! Njemu samemu pa pokaži pri prvi priliki na nedvojben način, da se mu ne daš žaliti! Vprašam te, ali ima ta človek kaj takta, ali ima kaj čuta za to, kaj se spodobi in kaj se ne spodobi? Kako se je mogel vesti tako brezobzirno gospe Bronovi nasproti, čeprav se je samo šalila? In kako je mogel, vprašam, kompromitirati tebe tako, ko vendar prej še nikdar govorila nisi ž njim? . . .“

Vida je govorila strastno. Ko bi ne bila pila, bi se bila znala premagovati. Tako pa je bruhal srd iz nje. In ko je videla, da Zora ne stori, kakor je ona želela, in da poveša samo glavo in molči, tedaj je še bolj skipelo v njej. Iz njenih temnih, globokih oči je švignil plamen, ki je pretil s pogubo, in s tresočim glasom je vzkliknila:

„Ah, Zora, ti nočeš — ti nimaš toliko časti v sebi? Potem pa gresta od danes naprej najina pota narazen! Izprašuj svojo vest, kdo je tega kriv, ti ali jaz? . . .“

In krenila je na drugo stran!

Nekdanji nerazdružljivi prijateljici sta se ločili zaradi malega šopka nedolžnih šmarnic z gnevom in ogorčenostjo v srcu, ločili v zavesti, da je njijino prijateljstvo pokopano za vselej! . . . —

„Izprašuj svojo vest, kdo je kriv, ti ali jaz!“ Te Vidine besede je ponavljala Zora, ko je bila prišla v svojo sobo in utrujena legla na divan. In ko je bila vse še enkrat preudarila, se je nasmehnila nekako bridko in rekla:

„Ne, moja vest mi ne očita ničesar! O Vida, Vida, ko bi ne vedela, kaj je govorilo iz tebe! . . .“

Zora je umela Vidin gnev. Uživala se je lahko v njeno bol! Za hip se je zavedala celo, da bi morala imeti usmiljenje ž njo. Toda njeno srce je bilo presrečno, da bi bila mogla misliti še na kaj drugega.

In govorila je še dalje sama s seboj:

„Aj, Vida, videti bi hotela, kaj bi ti storila na mojem mestu! Rada bi vedela, bi se li ti ravnala po nasvetih, ki jih daješ meni!... In če je res grešil v kakem oziru zoper pravila dostojnosti, ali ni to le dokaz, da me ljubi v resnici, ljubi močno, goreče? . . . Ne, ne, teh cvetk ne zavržem nikdar! Te cvetke, ki so srkale njegovo sapo, ostanejo moje — moje vekomaj! Te cvetke mi bodo še v poznih letih drag spomin na najlepši trenotek mojega življenja! Skrbno jih bom hranila in k njim se bom zatekala, kadar prihruje vihar nesreče nadme! Kajti nič se ne ve in nič ni gotovega . . . Te cvetke mi bodo tolažnice v tužnih dneh, in kadar umrem, naj jih polože z mano v tesno krsto! Na mojem srcu, na tem mojem srcu, ki so ga napolnile s toliko srečo, naj počivajo, ž njim skupaj naj izginejo v nič, njihov prah naj se združi z njegovim prahom . . .“

Sklonila se je pokoncu in si pritisnila šopek na drhteče ustnice, iz napol zaprtih oči pa sta ji pripolzeli dve svetli, bistri solzi — viden znak njene nepopisne sreče. Ena od njiju se ji je utrnila z lica in se ujela na cveticah, katerih glavice so jo željno posrkale...

Zorino srce je občutilo vso neskončno moč prve ljubezni in vso brezmejno srečo, ki je spojena ž njo. Kaj je bil čut prijateljstva proti temu čutu? Saj je prijateljico pomilovala, saj ji ni želela nič hudega, saj bi bila vesela, ako bi bila videla tudi njo srečno, a da bi bila ljubezen žrtvovala prijateljstvu, da bi bila od svoje sreče odstopila tudi le trohico Vidi ali komurkoli že, ne, tega ni mogla, tega ji ni dopuščalo srce. Samo on je še smel zdaj zahtevati žrtev od nje. Zanj se je odpovedala prijateljstvu, zanj bi bila dala tudi življenje, ako bi bilo treba . . . Ljubil jo je, ljubil istinito in zato mu je bila dolžna največje hvaležnosti! Saj je iz njegove ljubezni izvirala zanj vsa ta rajska, vsa ta neizrazna blaženost, ki ji je polnila prsi, opajala in mamila ji z neznansko sladkobo srce!...

Ali je še kdo tako srečen kot ona?

Zdelo se ji je to nemogoče. Smatrala se je za najsrečnejše bitje na vsem božjem svetu. Nikogar, prav nikogar več ni zavidala, ne za bogastvo, ne za lepoto, ne za dragocene bisere — za nič, za prav nič! Bila je zdaj prebogata, imela je v svoji ljubezni vse, njeno srce ni poznalo nobene želje več! . . .

Vedno zopet je približala nežni šopek k svojim ustnicam, vedno zopet je dahnila poljubeček nanj in napajala ga še dalje s svojimi radostnimi solzami. Od vseh strani si ga je ogledala, preštela je vse stebelčke na njem in preštela vse glavice na vsakem posameznem

stebelčku. A ko je bilo treba iti spat, ga ni potaknila v vodo — ne, bil bi predaletč od nje, ampak pripela ga je na blazino svoje bele postelje . . .

„Tukaj bodeš počival poleg mene, oj ti sladki, sladki šopek moj! . . .“

In položila je glavo tako, da so se njena usta skoro dotikala nežnih cvetk . . . Njeno srce se je topilo v oni mehki, blagodejni sentimentalnosti, v oni sladki otožnosti, ki je vedno spojena z globoko ljubeznijo in ki je posledica burnega, še ne utešenega srčnega hrepenenja. V takih čuvstvih je zadremala. Iz teh čuvstev in iz sladkega vonja, ki je objemal njeno glavo, pa so se ji razpredle prelestne, divne sanje. Odmaknjena vsem zunanjim vtiskom, je občutila svojo srečo v spanju še popolneje, nego ko je bdela . . .

Vida pa je imela grozno noč.

Prišedši domov, se je bila takoj zaprla v svojo sobo in pustila ni nikogar več do sebe.

Misel, da hoče Zora zastaviti vse svoje moči, da si pribori moža, ki si ga je bilo zaželelo i njeno strastno srce, zavest, da je zanj izgubljeno vse, jo je spravila skoro ob pamet . . .

Doslej se je še vedno lahko tolažila. Tudi če je bilo jasno, da odlikuje Milan Zoro, ji dozdej vendar nikdar ni bilo popolnoma izginilo upanje. Zanašala se je zmeraj na to, da si on še premisli, da ga končno premagajo njeni plameneči pogledi, ali pa da se mu morda Zora sama odreče.

Da, tudi na to se je zanašala, tudi to si je obetala!

Zdaj vseh teh nad ni bilo več! Zdaj, ko je bil on vpričo vseh ljudi tako jasno pokazal, da ljubi Zoro, in ko je bila Zora tako brez vsega pomisleka razodela, da ji je ljubezen več nego prijateljstvo — zdaj bi bilo smešno, če bi se bila še dalje slepila! . . .

„Ah, ta Zora . . . ta kača!“ je vzklikala in dvigala pesti. V tem hipu zanj ni bilo človeka, ki bi ga bila mogla sovražiti tako, kakor je sovražila svojo nekdanjo prijateljico. In prav nič ni pomagalo, da se je včasi domislila: „Saj ni ničesar zakrivila, saj ni storila ničesar, česar bi ne bila storila tudi ti na njenem mestu!“

Prav čisto nič se ni menila za take opomine; besnela je in se srdila in občutila je kot največjo krivico, da je bila baš Zora tista, ki je preprečila uresničenje njenih želj. Vsaki drugi bi bila prej privoščila srečo in napol tako bi je ne bilo bolelo, če bi si bila kaka druga prisvojila njenega izvoljenca. To, da se je njena prijateljica osmelila ljubiti moža, ki ga je ljubila ona, je smatrala

za grdo nehvaležnost, za podlo izdajstvo . . . A k vsemu temu se je pridružilo še prepričanje, da ves njen gnev, ves njen srd, vse njeno sovrašтво ne pomaga nič . . .

„Ah, ona ga bo imela, ona bode srečna ž njim!“

Divjala je v svoji onemoglosti po sobi, ruvala si lase, bila se z dlanjo po čelu . . .

„Ona bode srečna ž njim!“ Ta misel jo je grizla, pekla, zadajala ji krvave rane . . .

In togotila se je na Zoro, togotila sama nase, togotila na ves svet . . .

„Ta Zora . . . ta kača! In jaz, jaz — o kaka abotnica, kaka okornica sem bila! Kaj sem mislila, kaj sem delala, da sem si ga dala odzvati tako? Kar se je posrečilo njej, bi se bilo posrečilo tudi meni! Ali niso zastajale njegove oči istotako na meni kakor na njej, ali mu nisem bila spočetka celo bolj všeč nego ona? Kaj sem mislila, kaj sem delala? Ah, ona je bila bolj potuhnjena, bolj zvižajna! Proučila ga je bolje nego jaz in se ravnala po tem! Ona je ugenila, da je eden tistih, ki ne ljubijo odkritosrčnosti pri ženski, ki hočejo raje, da so goljufani, nego da bi gledali golo istino. S svojo poniglavostjo ga je ujela! Njemu prija hinavstvo, a jaz sem se mu kazala, kakršna sem! Da, to je bilo napak! — In zdaj, ali se ne da storiti nič več, nič več? — Ah, prepozno, prepozno! . . .“

V njeni glavi je bilo strašno. Misel ji je izpodrivala misel, a vse so se vrtele samo okrog ene in iste stvari, kakor bi bile prikovane nanjo. Bila je že trudna, izmučena, da se je komaj držala pokoncu. Vrgla se je kar oblečena na divan, misleč, da zaspi. Želela si je spanja, ker bi bila rada pozabila, ker se je bala, da se ji zmede, ako se ji ne umiri kmalu v glavi. Ali zaspanec se je ni hotel usmiliti. Slekla se je nato, ugasnila luč in se spravila v posteljo. A tudi v postelji ji ni odleglo. Pod odejo se ji je zdelo, da mora zgoreti, če se je razodela, jo je stresal mraz. V glavi jo je še vedno neznosno tiščalo in silila je s temenom v zid, da bi si olajšala bolečino . . .

Petelini so se že oglašali, ona pa še ni bila zatisnila očesa. „Ah, zblazneti moram, zblazneti!“ je vzdihovala. „O ta Zora, ta kača!“

Šele proti jutru je zadremala. A tudi to ji ni prineslo olajšave. Še v spanju je čutila, kako jo peče po žilah, in njena razgreta in bolešno vznemirjena domišljija je tudi v spanju delovala ter ji čarala prizore pred oči, ki so jo navdajali z divjo boljo. Videla je Zoro,

kako se je v blesteči beli obleki, z vencem na glavi peljala proti cerkvi, poleg nje pa je sedel Milan. Poznala ji je na obrazu, kako je srečna, kajti v lica je žarela in vsemu svetu se je smehljala, samo ko je prišla mimo nje, se ji je zategnil obraz v ironične poteze. Videla jo je tudi, kako je stopila pred oltar, in čula, kako je izgovorila ono usodno besedico, ki je njej za večno podrla vse upe in nade. Tedaj pa se ni mogla premagovati več, zakričala je tako, da se je prebudila vsled lastnega krika . . .

„Ah, kje sem . . . kje sem?“

Zrla je nekaj časa topo v strop . . .

„Ne, ne, tako daleč še ni . . . tako daleč še ni! . . .“

Navzlic temu prepričanju pa je še vedno čutila bolečino, ki so jo ji bile provzročile sanje, in pod vplivom te bolečine je planila iz postelje . . . Bilo ji je, kakor bi se morala zadušiti, in planila je k oknu ter ga odprla na stežaj. Gosti lasje so se ji bili razpustili in usipali so se ji daleč doli čez pas. Prsi so se ji burno dvigale, po njih je hrul vihar, pogubonosni, uničujoč vihar . . . tam zunaj pa se je porajalo svetlo jutro, polno blaženosti, polno sladkega miru . . .

Danica je bila že obledela in komaj vidno še je pomežikavala, kakor bi jo premagoval zaspanec . . . kakor bi hotela zamižati za vedno . . . Na vzhodu se je svetlikal oranžast svit . . . Bolj in bolj je rdelo nebo . . . Poprej sivkaste meglice so začele rdeti, izpreminjati se in prelivati iz barve v barvo . . . Gorskim velikanom na severu, ki so stali dozdej mračni, temni, so se polagoma jasnila grapasta lica . . . Postajali so bolj in bolj beli, svetli, plastični . . . Ko solnca še ni bilo videti nikjer, je zatrepetal na najvišjem vrhu prvi solnčni žarek . . . Zdelo se je, kakor bi bil kdo zapalil majhen ogenjček, katerega plamenček se je plazil počasi dalje in dalje po slemenih snežnih Grintavcev, dokler se ni prikazal na obzorju gorenji rob krvavordeče solnčne oble. Takrat pa so zablesteli hipoma vsi vrhovi v žareči luči in videlo se je, kakor bi bile zaplapolale velikanske grmade ter pregnale s svojim toplim svitom mrzlo temo . . .

Bilo je krasno jutro! . . . Tako jutro vpliva blažilno na človeško srce, v takem jutru poganjajo najnežnejše cvetke, v takem jutru cvete poezija, v takem jutru se porajajo človeku najblažje misli. A Vidi se niso. To sveže, svetlo jutro, tako lepo, tako dobrodejno, ni imelo do nje nikake moči, kajti živela je v zastrupljenem, v izprijenem vzduhu, njeno srce je bilo otrovano in otrovane so bile njene misli . . .

Bile so nastale tisti čas čudne, nezdrave razmere med prebivalci stolnega mesta. Kakor črna pošast je stopala med njimi zavist nevidna, a nevarna in pogubna vsakemu . . . Njen dih je okužil vse družabno in javno življenje in ozračje je bilo prepojeno in nasičeno s smrdljivimi kalmi podlosti in zlobe . . . Hinavstvo, priliznjenost, zavratnost so igrale poglobitveno vlogo. Smehljajočemu obrazu nisi smel verjeti, niti ne prijaznemu pogledu . . . Besede so bile zadobile tisti čas ves drug pomen, nego so ga imele po svojstvu jezika, in če si govoril s kom, si moral neprenehoma ugibati, kaj namerava, kake namene ima, kaj tiči za njegovimi besedami. Kdor ti je stiskal prijateljski roko, je imel pripravljeno bodalce zate! Egoizem najnižje vrste je bil v cvetu! Vsakdo je rinil le samega sebe v ospredje, in kdor mu je bil pri tem na poti, ta je bil že zaradi tega dejstva njegov sovražnik. Časnemu tekmovanju se je izogibal vsakdo, vsakdo je izkušal doseči, po čemer je hlepel, s prevaro, z gorjačo, z ukano. Čut za dostojnost je bil izginil popolnoma. Kjer so tičali trije skupaj, so prav gotovo obirali četrtega. Kadar je šlo za obrekovanje, so se hitro dobili prijatelji. Bili so složni, če je šlo za to, da se spravi kdo ob dobro ime, in krepko, s pravo prijateljsko vnemo so se podpirali pri takem poslu. Topili so se v prijaznosti drug do drugega, ali komaj je eden od njih vstal in šel, že sta druga dva planila črezenj. Da, včasih niti tega nista mogla pričakati; šepetala sta si že v njegovi navzočnosti o njem nelepe reči na uho, ali pa sta si dajala pod mizo z nogo znamenja . . . Odkritosrčnosti, lojalnosti ni bilo nikjer! . . .

In sčasoma je bil prišel v navado čisto poseben način bojevanja — boj se je vršil v znamenju anonimnosti. Skrit za kakim izmišljenim imenom, je spuščal vsakdo svoje otrovane pšice na svojega nasprotnika. Najbolj žalostno pa je bilo, da je celo cvetu intelligence često rabilo tako orožje — celo pisatelji, pesniki in umetniki sploh so se često na tako nepošten način borili za prvenstvo. Hvaliti samega sebe in pobijati druge, to je bilo načelo. V obraz so si laskali, za hrbtom pa zabavljali na vse pretege drug drugemu. Navadno ni bila nobena kritika več podpisana s pravim imenom. In če je bilo kaj hvale v kaki kritiki, pa naj je bila še tako zaslužena, je bil vsakdo lahko prepričan, da ni odkritosrčna in da ji bo sledilo nekaj, kar jo zopet uniči, paralelizuje . . . Pogostokrat pa je hvalil kritik baš tisto, kar je bilo graje vredno, in nasprotno. S tem je dosegel dvoje: zavaroval je sebe in uničil tistega, katerega je kritikoval. Kajti premnog je mislil: „Kako milo

in dobrohotno sodi! A če je že to tako slabo, kar hvali, kako mora biti šele ono, kar graja!“

Ali je bilo spričo tega čudno, da so prišla kmalu v navado tudi brezimna ali pa z izmišljenim imenom podpisana pisma? Brezimne kritike, brezimna pisma — tega orožja sta se posluževali podlost in zavist. Na ta način se je lahko brez vse nevarnosti napadal nasprotnik, uničeval dušni mir, razdirala sreča neljubih oseb. Brezimna pisma so bila tisti čas nekaj vsakdanjega, nekaj, kar je pogubno posegalo v najintimnejše kotičke zasebnega življenja! . . .

Tudi Vida je bila že prejela tako pismo, v katerem se ji je maščeval najbrž kak užaljen častilec. In baš prejšnji dan pri kosilu je pripovedoval njen brat o raznih osebah, ki so jim bila došla brezimna pisma z razno strupeno vsebino. Tega se je zdaj spomnila. Sveži hlad zlatega jutra je učinkoval toliko nanjo, da so se raztegnile nekoliko one sponi, ki so ji dozdej kakor železni okovi oklepale glavo, toda njegova blažilna moč je bila slabejša od strupa, ki ga je dihala dan na dan vase. Porodila se ji je hipoma misel: Če delajo drugi tako, če se drugi poslužujejo v dosego svojih namerov pisem, zakaj bi ne storila ona tega? . . . Zavist, ki se ji je bila zajedla v srce, strast, s katero je ljubila, razburjenje, ki se je je bilo lotilo vsled prečute noči — vse to je pripomoglo po svoje k temu, da je zvršila načrt, ki se ji je bil tako nagloma kar sam ob sebi zasnoval v glavi . . .

„Ne, Zora, prehitro si se veselila!“ je vzkliknila . . . „Prehitro si triumfovala! . . . In če ga tudi ne priborim sebi — vsaj ti ga ne boš imela! Še je čas, še! Kako dobro, kaka sreča, da mi je prišlo to na misel! Če bi se bila le še enkrat prej videla, pa bi bilo prepozno! Toda zdaj je še čas, še! . . . On ponosen, kakor je, in ti ponosna — da, učinkovalo bo, učinkovalo, imelo bo uspeh! . . .“

Na ustnicah se ji je pojavil zaničljiv, oduren smeh. Poteze njenega obraza so bile izpremenjene, da jo je bilo komaj spoznati. Mrtvaška bledoba je pokrivala nje lica, ki so drgetala, zgibala se konvulzivno . . .

Sedla je k pisalni mizi in začela hlastno pisati. Pisala je s tako naglico, da se ji je pero zadiralo v papir. Samo enkrat ji je zastala roka, enkrat je prenehala, kakor bi se bila zavedela zločina, ki ga je nameravala zvršiti, zavedela posledic, ki bi nastale lahko zanjo iz njenega početja. Malo je pomislila, a potem je stresla z glavo in vzkliknila: „Vseeno, naj pride, kar hoče, dobro ali slabo, življenje ali smrt! . . .“

In pisala je dalje . . .

Končavši zlekne list skup, ga vtakne v ovitek, napiše adresu ter pokliče deklo, ki je bila že vstala in je odzunaj pospravljala.

„Ježeš Marija, gospodična . . .“

Dekla se je prestrašila, ko jo je videla tako, toda Vida ji seže naglo v besedo:

„Molči — pa nesi to na pošto!“

„Ali, komaj pet je . . .“

„Stori, kakor velevam! . . . Pismo mora že zdaj na pošto! Pa da ne črhneš nikomur besede o tem! Potem pa, kadar vstanejo drugi, jim reci, da sem imela slabo noč, in da naj me puste spati, spati — dopoldne, ali kolikor časa bom hotela . . . slišala?“

„Slišala!“

Dekla je odšla, Vida pa se je ulegla in ni trajalo pet minut, pa je spala trdno in mirno.

XI.

Zvečer tistega dne sta bili Vida in Zora kakor vsak drug dan na običajnem izprehodu . . . Toda danes nista hodili skupaj . . . Z ozirom na sinočnji spor je bilo kaj takega nemogoče . . .

Vida je bila pregovorila mater, da je šla ž njo, Zora pa je imela za spremljevalca svojega brata, ki je bil prišel na počitnice.

Zora je bila od nog do glave nova . . . Po najnovejšem kroju narejena crem-obleka iz napol svilnatega blaga, z belim čipkastim všitkom na prsih se je dražestno oprijemala njenih oblih, mehkih udov, tako da je bila njena lepa rast popolnoma vidna . . . Na glavi je imela rumen, širokrajni manila-slamnik z rdečim makom ob strani, na nogah pa elegantne lakaste šolenčke . . .

Morda se še živ dan ni tako skrbno in pazljivo oblačila kakor danes . . . Vsa zrcala, kolikor jih je bilo pri domu, so morala na pomoč, pred vsemi se je sukala in motrila od nog do glave . . .

„Glej, glej! Tako gizdava naša Zora?“ se je čudil brat. „Čemu se pač oblačiš danes tako lepo? . . .“

„Oh, to je vse le tebi na čast, dragi bratec moj!“ mu je lagala ona. „Nočem, veš, da bi se me sramoval! Vem, da si na Dunaju navajen še na vse kaj finejšega . . .“

„Ti bi nemara rada, da bi ti delal poklone, sladka sestrice moja? . . . No, pa zakaj bi ti jih ne, ko si jih vredna! Vedi torej: dragocenejših toalet, nego je ta tvoja, sem gotovo mnogo videl na Dunaju, toda lepših deklet, nego si ti, malo, sestrice, malo ali nič!“ . . .

„Ah — ali si mi tiho! . . . Da se tako norčuješ iz sestre, to ni lepo! . . .“

Položila mu je dlan na usta in zahudila se je. Toda zatajiti ni mogla, kako dobro so ji dele njegove besede . . . Komaj so se ji bila usteca nabrala v majhno trobico, že so se ji zopet raztegnila in pokazala je bratu tiste svoje biserne zobe . . .

Verjela je bratovim besedam in to jo je osrečevalo, ker jo je navdajalo z nado, da bo ugajala tudi njemu, zaradi katerega je obračala danes toliko pozornosti na svojo toaleta.

Enkrat si je hotela vtekniti že tudi par šmarnic iz Milanovega šopka na prsi, toda zazdelo se ji je to preveč vsakdanje, prebanalno in opustila je to namero . . .

Na izprehodu ni bila še nikoli tako dobre volje kakor danes. Marsikdo, ki se je sicer komaj zmenila zanj, je bil deležen danes njenega smehljaja, njenega prijaznega pogleda . . . Bilo je videti, kakor da bi v svoji sreči pozivala ves svet, naj se veseli ž njo . . . Njene oči so bile nenavadno jasne in svetle, a ves obraz ji je bil prešinjen neke posebne, čudovite radosti . . .

Bila je v istini srečna in vesela! . . . Lepa je bila vsa njena mladost, a kaj je bila vsa prejšnja sreča proti sreči, ki jo je občutila tisti hip, ko ji je bil dal vidno znamenje svoje ljubezni on, po katerem je tako koprnela njena nedolžna duša! . . . Ah, kako je mrla želje, da bi ga zopet videla! . . . Kako ji je utripalo srce pri misli, da je njen, samo njen! . . . Najraje bi bila na ves glas oznanjevala to, najraje bi bila vsemu svetu pripovedovala o svoji veliki sreči! . . .

Ali kaj je bilo to? . . . Je li mogoče? . . . Ugledala ga je bila . . . šel ji je nasproti in tudi on jo je videl — to je bila zapazila, toda vrnil se je, vrnil, kakor bi je ne hotel srečati! . . . Ali se hoče tudi zdaj še samo igrati ž njo? . . . Ne, to ni mogoče, tako otročji ni! . . . A zakaj se je vrnil? . . . In Vido . . . Vido, ki je hodila s svojo materjo pred njo, je pozdravil! . . . Kako naj si razlaga to? . . .

Še nikdar se ni umaknil v človeškem srcu z večjo hitrostjo čut čutu, nego se je izpremenilo zdaj njeno veselje v osuplost, žalost, razočaranost . . .

„Ah, pa saj to ni mogoče, saj to ni mogoče!“ si je prigo-varjala . . . „Samo videl me ni! . . . Kako bi mogel storiti kaj takega po vsem tem, kar se je zgodilo sinoči!“ . . .

V svoji razburjenosti je pospešila korake in hitela je tako, da jo je moral brat, ki niti slutil ni, kaj se vrši v njenih prsih, siloma zadržavati . . . A njo je gnalo naprej, le naprej . . . Hotela je čim preje dospeti spet do njega, hotela se je čim preje prepričati o resnici ter se iznebiti strašne dvojbe, ki se ji je bila hipoma vzbudila . . .

Na koncu drevoreda so bili že čisto blizu skupaj . . . Vsekakor je zdaj več ni mogel prezreti . . . Bilo je tudi malo ljudi tukaj . . . Toda on — kakor bi bil čutil, da nekdo sili za njim — se ni obrnil, ampak je šel naprej ter zavil v stranski drevored . . .

Zori se je stemnilo pred očmi . . . Ali je bilo vse to namenoma ali pa le slučajno, da je morala trpeti tako strašne muke? . . . Gledala je za njim, kam pojde . . . Tam doli se je okrenil zopet in zopet je zavil proti glavnemu drevoredu. Brž, brz — tam se lahko srečajo zopet! In vlekla je iznova svojega brata za sabo, da je strmel . . . Zdaj se pokaže, zdaj morajo, morajo priti skupaj! . . . Toda v hipu, ko bi si bila morala pogledati iz oči v oči, se je zasukal Milan proti snežnikom in je stal toliko časa tako, da je prešla mimo njega . . . Srce se ji je stisnilo v grozni boli.

Zdaj ni dvomila več, zdaj ji je bilo jasno, da je postopal namenoma tako! Ah, kesal se je, kesal svojega včerajšnjega dejanja, žal mu je bilo, ker je vzbudil v njej vero, da jo ljubi! . . . Hotel jo je zopet strezniti . . . odtod to vedenje! Nič ni bilo, nič na vsem tem. Ona pa si je domišljevala, ona pa je upala in verovala, ona je točila radosti solze, a bilo ni nič, nič . . . Kaka prevara! . . . Spomnila se je na vse, kar ji je bila prejšnji dan povedala Vida, spomnila tudi, da ji je med drugim rekla, da bi ji Milan nikdar ne bil podaril šopka, če bi ne bil srebal — šampanjca! . . . Da, da in to je bilo nemara res! . . . O kaka sramota, kaka sramota! . . .

Ni je strpelo več v drevoredu. „Domov, domov!“ je vzkliknila. Brat pa se ni mogel načuditi njenemu početju.

„Od kdaj pa je moja sestra tako muhasta?“ jo vpraša. „Saj je vendar prijetno tukaj in za tako malo časa res ni bilo vredno, da si se oblekla tako lepo! . . .“

Toda ona ni hotela nič čuti o tem, samo domov, domov je silila — proč od ljudi! . . . S povešenimi očmi je hitela proti koncu drevoreda . . . Nobenemu človeku se ni upala ozreti več v obraz in pred vsakim tujim pogledom je vztrepetala . . . Polastila se je je bila hipoma grozna misel, da vedo vsi ljudje, kaj se je zgodilo, da se ji vse smeje, vse roga . . . Hitela je domov in zaklinjala se po tihem, da ne pojde nikdar, nikdar več v ta drevored! . . .

Milan je trpel morda še huje nego Zora. Kajti njega niso mučile dvojbe, njega je mučila resnica. Zbudil se je bil že zjutraj nekako nezadovoljen, čemerem in pust. Pri srcu ga je nekaj peklo. Začel je premišljati včerajšnji dan . . . Poklical si je v spomin vse, kar se je bilo zgodilo pri dr. Bronu, in izpraševal si je vest, ni li česa zakrivil . . . Odveze si ni mogel dati že zaradi tega ne, ker je bil več pil, nego je bila njegova navada . . . Spomnil se je tudi šopka . . . Ali je bilo prav, da ga je vpričo vseh ljudi poklonil Zori? . . . Samo na sebi to ni bilo nič takega! . . . Toda, ali bi bil storil to, če bi bil popolnoma trezen, če bi se ne bila tudi njega lotila tista splošna razburjenost, ki je bila zavladala v družbi? . . . Odgovoriti si je moral, da ne! . . . In to mu je bilo jako neprijetno! . . .

Tolažil se je s tem, da bodo pač vsi vpoštevali tisto nena-
vadno razpoloženje, v katerem se je nahajal on baš tako kakor vsi
drugi, da ne bodo presojali tega, kar je storil, prestrogo, kakor tudi
njemu ni hodilo na misel, da bi bil polagal vsako besedo na tehtnico,
ki so jo govorili drugi v njegovi navzočnosti. Skušal se je zlasti
prepričati, da mu Zora ne zameri, da bo temveč smatrala stvar za tako,
kakršna je bila v istini — za hipen pojav njegovega prekipevajočega
srca! . . . Toda pomiriti se le ni mogel . . . Upal je, da se iznebi
neprijetnih misli v pisarni med delom . . . Tudi v tem se je varal! . . .
Čas mu je tekel neznosno počasi . . . Sto in stokrat je pogledal
na uro, naposled je odšel iz pisarne, predno je bila odbila dvanajsta
ura . . . Obrnil je svoje korake proti domu, ne da bi bil vedel
zakaj . . . V gostilno ga kar nič ni mikalo . . . Vse okrog njega
se mu je zdelo kakor izpremenjeno . . . Celo solnčna svetloba je
imela danes drugačno barvo nego sicer . . . Ljudje, ki so ga sre-
čavali, so se mu zdeli nekam leni, apatični, otožni . . . Oblakov, ki
so se podili nad njegovo glavo po nebu, pa ga je bilo skoro strah . . .
Neka čudna groza mu je izpreletavala život . . .

Dospevši v svojo sobo, dobi pismo na mizi, pismo, pisano od
njemu neznane roke . . . Ustraši se . . . Hitro ga odpre in čita:

Častiti gospod!

Včera, ko je slučaj hotel, da sva prišla prvič v dotiko drug
z drugim, ste si dovolili do mene prijaznost, ki jo moram od-
ločno odklanjati. Imela sem usmiljenje z Vami, nisem Vas hotela
osramotiti pred vso družbo, in zato Vašega daru nisem zavrnila.
A šopek, ki ste ga poklonili meni, ko ste me komaj poznali, Bog

ve iz katerega vzroka, sem vrgla domov grede strani, zato Vam ga ne morem vrniti. To Vam sporočam, da si ne boste morda kaj domišljali, ako zapazite kdaj pri meni podoben šopek, in pa da obvarujete sebe in mene morda še kakih drugih nepravil.

S primernim spoštovanjem

Zora N.

Kaj je to . . . kaj je to? Moral si je položiti dlan na srce, da si ga pomiri, tako zelo mu je utripalo . . . Ne, kaj takega ni pričakoval! Bal se je pač, da ga bo imela za malo — nerodnega, morda celo premalo omikanega, ali da ga bo pahnila od sebe na tak način, ne — tega ni pričakoval! Planil je pokoncu in kakor blazen je begal po sobi gori in doli. Bilo mu je, kakor bi se svet podiral . . . In vendar, če je stvar dobro premislil — kaj se je bilo pravzaprav zgodilo? . . . Dekletce, ki ga je ljubil, mu je bilo na jasen način pokazalo, da ne mara za njegovo ljubezen! Kaj je bilo to takega? Koliko moških je bilo doživelo že kaj sličnega, morda celo kaj hujšega! Kaj je bila ta mala nezgodica, ki je bila zadela njega, proti nezgodam, o katerih je čital dan na dan; kaj je bila ta njegova bol proti oni veliki boli, v kateri zdihuje na stotisoč ljudi? . . . Taka malenkost — in on je bil strtl! Kje je bil zdaj tisti njegov heroizem, na katerega je bil včasih tako ponosen? Kje so bili zdaj tisti njegovi vzvišeni nazori, ki so ga navdajali s prepričanjem, da bi mogel žrtvovati svojo srečo, sebe samega v prid človeštva? Ali je mislil zdaj še na koga drugega kakor sam na sebe? On, ki je imel včasih toliko srca za bedni delavski stan, kaj je bilo njemu zdaj vse to? Če bi bilo v njegovi moči, razstrelil bi bil zemeljsko oblo in uničil vse, kar je živelo na njej, samo da bi bilo tudi njegove bolečine konec! On, duševni orjak, ki se je toliko opiral na svojo moralno moč, pa se je krivil zdaj pod to — bolečino! Kaka pa je bila pravzaprav ta bol, kaj je bilo njeno bistvo? Se je li dala primerjati bolečini gladnih, bolečini telesno ranjenih, bolečini zatiranih in po krivici trpečih? . . . Oh, uvideval je, kako je majhen, zavedal se, kako je smešen v svoji potrtosti, spoznaval je, kako nevredno je moža, obupavati zaradi take stvari, in sramoval se je, a pomagati si ni mogel! . . . Njegovo samoljubje je trpelo. Da se je dogodilo kaj takega njemu! On, ki si je domišljal in živel toliko časa v trdni veri, da bi se ne branilo zlahka kako dekle njegove ljubezni, je že pri prvem plahem poskusu učakal tako grozen poraz! Zardeval je sam pred seboj, ako je pomislil, koliko in koliko

žensk je imel na sumu, da si na tihem žele njegove naklonjenosti, pa bi bile morda ravnale istotako kakor Zora, ako bi se jim bil ponudil! . . .

Ali da je bila Zora, Zora taka! Kako je to mogoče, kako je to mogoče? Tiste njene mile, nedolžne oči, tisto zardevanje, tisti pogledi, polni vdanosti, polni koprnjenja! . . . Kako je to mogoče? . . .

Toda čemu te dvojbe? Dokaz je bil tu! In mu ni li že včeraj pokazala svoje nevolje? Ali ni bila šopka precej spet odložila iz roke? Nemara tudi, da je nalašč odšla v njegovi nenavzočnosti domov, samo da bi se ji ne bilo treba posloviti od njega! A če je tudi zagrešil ono nepremišljenost, tako bi vendar ne bila smela pisati!

Čim bolj je premišljal in preudarjal, tem bolj je bil prepričan, da se je s to deklico grozno, grozno motil! Imel jo je za tako rahločutno, tako nežno, in zdaj — te odurne vrste zaradi stvari, ki bi jo končno niti žaliti ne bila smela! V kako kriččem nesoglasju je bila nadutost, ki je odmevala iz njenega pisma, s tem, kar je odsevalo ž njenega milega, sladkega obraza! . . .

Toda, kdaj je še kdo do dna proučil žensko naravo? In ni bila li ženska moškemu od nekdaj nerazrešna zagonetka? Ali ne priča zgodovina, da so bile često najkrasnejše, najmilobnejše ženske najkrutejše zločinke? Zakaj bi ne bila Zora v malem to, kar so bile druge v velikem? Ah, sfinge, sfinge! . . .

Kar je kdaj čul ali čital slabega o ženski, vse mu je prišlo na misel! A vse to skupaj ni moglo potolažiti in pomiriti njegovega srca! Zaman se je skušal pregovoriti, da Zora ni vredna, da bi žaloval in se mučil zaradi nje. Ko bi se mu bilo to posrečilo, bi bil postal ravnodušen, a njemu se je vzbujala — maščevalnost! Prišel je na tisto misel, kakor bi bil vsak drug na njegovem mestu: ga li ni sredstva, s katerim bi se prizadejala tudi njej rana? Je li mar res tako vzvišena nad vsako slabost, da bi ji prav nič ne delo, ako bi ji pokazal, da mu ni mnogo zanj, jo celo prepričal morda, da ni nič resnega mislil, ko ji je poklonil šopek . . . da se je samo malo pošalil ž njo? In če bi videla, da ga zna njena prijateljica bolje ceniti, ali bi se ne pokesala morda? Ali bi se ji ne vzbudila zavist in ljubosumnost, ako bi doznala, da je Vida tista, katero ljubi, katero je hotel priklopiti nase?

Da, Vida — ta bi ga ne bila zavrnila tako! Prestrastni so bili njeni pogledi, preveč očito mu je bila razkrila želje svojega srca! Zakaj se je silil Zori, zakaj ni maral raje nje? Je li bila Vida manj lepa od Zore? Ah, nikakor! Bila je samo na drug način lepa! In

če je vse prav dobro preudaril, če se je prav poglobil v svoja čuvstva, ni mar Vide bolj ljubil nego Zoro? Da se je odločil za Zoro, tega je bila kriva samo tista njegova prirojena mu sentimentalnost . . . tista idealnost njegova! Zorine oči so se mu videle nedolžnejše od Vidinih, zato, samo zato je mislil, da je Zora vrednejša njegove ljubezni nego Vida! Ah, te oči! Prav, prav je rekla dr. Bronova soproga, da se po očeh soditi ne sme! In svojega srca prav gotovo ni razumel, ko je mislil, da ljubi Zoro! Res je, da so tisti milobni pogledi Zorini vplivali nanj kakor mehke spomladnje sape, navdajali ga z nekim sladkim mirom . . . Toda to ni bila ljubezen! Vsak ženski pogled vpliva na moškega tako! A kako vse drugače, vse intenzivneje so učinkovali Vidini pogledi nanj, kako so mu podžigali kri, kako močnega, podjetnega, pogumnega se je čutil ob teh pogledih! Pri Vidinih pogledih šele je razumel, kako je mogoče, da gre mož zaradi ženske v boj, da gre zaradi ljubezni v smrtno nevarnost! Tak pogled, kakršnega Vida, je gotovo imela devica Orleanska, ki je potegnila celo vojsko za seboj in jo navdušila za krvavi boj! . . . —

Tako se je pogovarjal v svoji ogorčenosti, v svoji maščevalnosti in naposled je res skoro verjel, da bi mu Vida Zoro več nego nadomestila in da se je sam o sebi motil, ko je hotel snubiti Zoro in ne Vide. In ta vera ga je odvrnila od prvotnega sklepa, da bi se skril . . . skril pred vsem svetom. Odločil se je, da pojde po navadi na izprehod, da tako pokaže Zori, kako malo ga je iritiralo njeno pismo. A ko je prišel v drevored, mu je upadlo zopet srce in ni si upal pogledati Zori iz oči v oči . . . In tisto izogibanje mu je bilo tako neprijetno, da je pobegnil iz drevoreda v gozd, ne da bi bil vedel, da se je tudi Zora umaknila njemu.

Ko pa je bil sam, se mu je čez dolgo zopet zatožilo po onem mirnem, tihem gozdu tamkaj blizu snežnikov, kjer je toliko sameval, kjer je bil prebil tako lepe, tako sladke ure, kjer ni znal še nič o prevarah, nič o strtih nadah in nič o izgubljenih idealih! . . .

XII.

Milan je preklinjal vsa tista razna pravila etikete, ki so si jih po njegovem mnenju izmislili sami puhloglavci, lenuhi, sploh ljudje, ki nikdar niso poznali resnejše strani človeškega življenja, tista pravila, ki jih občuti po prostosti hrepeneč človek kakor trde vezi, ki ga oklepajo in mu zabranjujejo vsako svobodno gibanje, vsako uveljavo lastne volje . . .

Bilo je v torek in moral je k dr. Bronovi soprogi. Enkrat je hotel ostati že doma navzlic temu, da se ji je bil napovedal za ta dan, toda končno si je dejal: „Če ne grem danes, moram iti pač jutri, in čim preje je opravljena ta stvar, tem bolje! . . .“

In šel je.

Dr. Bronova soproga ga je sprejela preprijazno. Sešla sta se bila že v predsobi in vedla ga je sama v salon.

„No, vidite,“ je dejala smehljaje se, „tudi jaz sem držala svojo oblubo! Danes nimam migrene!“

„Veseli me, milostiva, da ste zdravi!“ pripomni Milan.

„No, in kako je z vami kaj?“ vpraša ona.

„V kakem oziru, milostiva?“

„No — v vaših srčnih zadevah!“

Zopet se je smehljala, toda Milanu se je zdelo, kakor bi bilo to smehljanje prisiljeno. Ustne so ji trepetale in videlo se je, kakor bi bila razburjena in bi jo težko stalo, kazati se ravnodušno. „V vaših srčnih zadevah!“ je ponovila, predno je Milan odgovoril. „Upam, da mi ne zamerite, ako se zanimljam za vas! Moj Bog, moj znanec ste, moj prijatelj . . .“

„Prosim, milostiva! Zelo hvaležen sem vam, samo ne vem...“

Ni mu dala izgovoriti, ampak je nadaljevala:

„Jako lepo in moško je bilo, da ste zadnjič vpričo nas vseh tako naravnost pokazali, kje so vaše simpatije, kje imajo vaše srčne želje svoj cilj . . .“

Milan je zardel. „Morda se samo norčuje, morda ve, kaj mi je storila Zora,“ je pomislil in jecljaje je odgovoril:

„Milostiva, ne razumem . . .“

„Ah, no, kar tako brez vsakega namena niste poklonili šopka gospodični Zori!“

„To vam je v mislih? . . .“ Milan se je prisiljeno nasmejal.

„No, pred vsem ne smete pozabiti, milostiva, da smo pili — šampanjca!“

„Baš zato! V vinu je resnica!“

„Ne vselej! In če sem res imel kak namen, ko sem storil tisto, tega nisem imel, ki mi ga podtikate vi.“

Milan se je gabil sam sebi, ko je tako lagal. A gnev, ki ga je občutil ob misli na ono pismo, in skrb, kako bi se izkopal iz blamaže, kako bi odvrnil od sebe sramoto, mu nista dala govoriti resnice. Dr. Bronova soproga ga je pogledala ostro, pomislila malo, potem pa rekla:

„Namen ste torej imeli — to priznavate sami! A če niste hoteli s tem, da ste poklonili šopek gospodični Zori, razodeti njej svoje ljubezni, potem niste mogli nameravati drugega, kakor vzbuditi v tisti osebi, ki jo ljubite in od katere si želite, da bi vas ljubila, ljubosumnost! Hahaha, krasno! Kdo bi si bil mislil, da tako dobro poznate žensko naravo! Oj, vi mladi diplomat, vi!“

Veselo se je zasmejala. Toda kakor bi ji bila prišla hipoma druga, manj ugodna misel, se ji je zresnil zopet obraz in še nadalje je pozvedovala:

„Tak premetenec ste torej? Šopek ste podarili Zori, a pri tem vam je šlo za njeno tovarišico, za gospodično — Vido!“

„Mogoče!“

Dr. Bronova soproga je osupnila. Bilo je videti, kakor bi bila pričakovala drugačnega odgovora. Umolknila je zopet in zopet ga je motrila z bistrim očesom. Njeni možgani so delali intenzivno in hitro je preudarila vse okoliščnosti, vse odločilne momente. Da bi se bil tako brezvestno igral z Zoro Vidi na ljubo? Ne, to ni mogoče! In njo, da bi bilo zadnjič tako varalo oko? Ali ni mar zapazila Zorinih žalostno koprnečih in Vidinih strastno ognjevitih pogledov? Vide mu ni bilo treba šele podžigati k ljubezni! In ni li videla, kam so njemu uhajale venomer oči in s kakim obrazom, s kakim pogledom je položil šopek pred Zoro? Pa zdaj — je li bil glas, s katerim je odgovoril, res odkritosrčen? Se mu ni mar tresel? In ali ni bilo njegovo oko tako plaho, tako zbegano? . . .

„Ne, ne, mene ne prekaniš!“ si je rekla! „Zadnjič si bil odkritosrčen, a danes lažeš! Zadnjič si še ljubil Zoro, a danes da bi ljubil Vido? Ne, ni mogoče! In če misliš morda, da je tako, potem samega sebe ne poznaš! Ne, ni tako in ni bilo tako, kakor trdiš! A odkod ta izprememba? Moralo se je nekaj zgoditi, bodisi že karkoli!“

S pravi ženskim instinktom se je približala v svojih zaključkih resnici in hipoma se ji je razjasnilo zopet lice. Podala je Milanu desnico in z dovršenim hinavstvom mu je rekla: „Čestitam vam na vašem izbornem okusu in vašem bistrem vidu, čestitam tem bolj, ker sem se že bala, da bi se ne nagnilo vaše srce drugam. Vse priznanje Zorini lepoti, toda — navadna lepota, dočim je Vida, kakor se pravi, v istini pikantno dekle! Zdi se mi tudi, da je Vida odkritosrčnejšega značaja nego Zora! . . . Zdaj, ko je stvar odločena, smem pač govoriti tako in ni se mi bati zamere! . . .“

Milana so rezale te besede v srce. Najraje bi bil ugovarjal, dasi si je sam želel, da bi ljubil Vido, in dasi se je sodba dr. Bronove

soproge glede Zorine neodkritosrčnosti čudovito ujemala s sodbo, ki si jo je bil ustvaril o njej na podlagi onega pisma. Preudarjal je baš, kaj bi odgovoril, ko stopita Vida in njena mati v sobo.

Gospodinja se je naglo dvignila s sedeža. Prvi hip ni mogla prikriti svojega začudenja, kajti ni ju pričakovala danes. Sprejemala je navadno ob sredah in sobotah, kar Vidini materi ni bilo neznano. Toda takoj se ji posveti nekaj. „Ah, opazili sta ga najbrž, ko je šel sem, zato prihajata še onidve danes! Lov na ženina!“ Tako je mislila na tihem, na glas pa je vzkliknila: „Ah, kako drago mi! . . .“

„Veseli me, da nisva prišli neprilčno,“ odvrne Vidina mati, „kajti bala sem se nasprotnega! Imeli sva nekaj drugih obiskov, pa sem rekla: Poskusiva še tu svojo srečo! Jutri bodo imeli itak brez naju dovolj posetnikov!“

„Prav, prav tako!“ je pritrdjevala gospodinja, nato pa predstavi Milana Vidini materi. Ta je krepko stisnila Milanu roko ter mu rekla nekoliko besed vsiljive prijaznosti, ki so ga spravile nemalo v zadrego.

Govor se je sukal nato o precej navadnih stvareh in Milan je imel le malo prilike, posegati v pogovor, ker je imela Vidina mati preveč pripovedovati. Pravila je, da se nadeja povabila k soareji pri deželnem predsedniku, in še več takih stvari, iz katerih bi se bilo dalo sklepati, da ima pristop v najodličnejše kroge. Dr. Bronova soproga jo je parkrat s fino ironijo zavrnila, a ona tega ni čutila, ali pa ni hotela čutiti.

V tem, ko se je govorilo semintja, je Milana neprenehoma skrbelo, ve li Vida že kaj o tem, kar mu je bila storila Zora, ali ne. Zvedavo jo je motril, toda ona je danes zoper svojo navado povešala oči. Sklepal je iz tega, da ne ve nič, ter si razlagal njeno vedenje s tem, da jo je morda malce sram, ker je bila zadnjič tako razposajena. Pomirjen v tem pogledu, je vstal. Mislil je, da pojde sam. Toda takoj je vstala tudi Vidina mati, rekoč: „Tudi medve se morava posloviti! Mudi se nama, ker pričakujeva še obiskov danes.“

„Vsaj toliko počakajte, da izrečem svojo čestitko!“ se pošali gospodinja.

„Čestitko? . . . Komu?“ se začudi Vidina mati.

„No, gospodični Vidi! Gospod koncipist mi je kot stari znanki in zaupnici malo prej razodel nekaj, kar je velevažno za gospodično. Upam, da mi ne zameri, ako mu ugladim malce pot in izdam napol, kar bi bil gotovo v kratkem sam popolnoma izdal! Več seveda ne smem povedati — to je njegova stvar! . . .“

Milan je obstal kakor okamenel spričo tolike smelosti. Vida je bila prebledela, njena mati pa je globoko zasopla in veselje ji je prešinilo obraz.

Gospodinja je spremila med živahnim pogovorom celo družbo do predsobnih vrat. Tam pa je zašepetala Milanu, ki je stopal za Vido in njeno materjo, s porednim nasmehom na uho:

„Upam, da mi boste hvaležni za uslugo, ki sem vam jo storila!“

Milan ni odgovoril nič. Priklonil se je ter odhitel za damama. Na cesti niso mogli govoriti o stvari, katere se je bila doteknila dr. Bronova soproga, a poznalo se je vsem, da so vplivale nanje njene besede . . .

Milan je spremil Vido in njeno mater notri do doma. Pri slovesu mu je mati iznova krepko stisnila desnico ter ga povabila z afektirano prijaznim glasom:

„Nadejam se, da nas kmalu posetite!“

Z ozirom na to, kar je bila učinila dr. Bronova soproga, ni preostajalo Milanu nič drugega nego odgovoriti:

„Ako dovolite, storim to že jutri!“

„Jako nas bo veselilo . . . jako nas bo veselilo!“ je zatrjevala mati in še enkrat mu je stresla roko. Tudi Vida mu je podala desnico in Milan je čutil, kako ji je vibrirala razburjenosti. Njena lica je zalivala temna rdečica, a oči so se ji lesketale, kakor bi se ji topile v solzah . . .

Bila je vesela, o, kako vesela! Saj takega preobrata nikdar ni pričakovala! A to veselje ji je nekaj grenilo, vznemirjalo jo grozno. Navdajal jo je strah pred njenim ostudnim činom, bala se je, da bi se iz njega ne izcimilo nekaj, kar bi bilo pogubno zanje. Zavedala se je docela vseh posledic, ki nastanejo lahko iz tega, kar je storila! Tistikrat, ko je pisala pismo, jo je kuhala vročica, bila je skoro brez zavesti, zato ni mogla presoditi tako dobro vseh možnosti, kakor jih je presodila pozneje, ko se je bila streznila. Inistikrat je bil položaj tudi še ves drug. Istikrat je šlo v prvi vrsti za to, da odvrne Milana od Zore — a zdaj je bil Milan njen in imela je zdaj neprimerno več izgubiti nego tedaj. Zavedala se je popolnoma, koliko previdnosti in spretnosti bode treba, da njena podlost ne pride na dan, in groza je je bilo, če se je zmislila, koliko breme je čaka in na kako tanki niti visi vsa njena sreča. Saj ni bilo treba drugega, kakor da bi bila i Zora pisala Milanu! . . . Tolažila jo je samo misel, da je Zora preponosna, da bi storila kaj takega, pa tudi premehkega srca, da bi se lotila resnega boja . . .

In še eno vprašanje se ji je vsiljevalo: je li bilo njeno pismo potrebno? Ako ne, kaka abotnost, da ga je pisala! Kdo ve, kdo ve, morda je bil Milan pa vendar le njen, kdo ve, če je ni samo izkušal, kdo ve, če ni imel samo namena, s svojim vedenjem in početjem še bolj raznetiti ogenj, ki je plamtel v njenem srcu! . . .

Vse te misli so ji prešinjale glavo, begale jo in motile. In kesala se je že, hudo kesala, da je ravnala tako nepremišljeno, da se je tako prenagljila . . .

A ko je vse še enkrat dobro preudarila, ko si je poklicala vse podrobnosti še enkrat v spomin ter jih razvrstila in razmotrila po njih vzročnosti, po njih medsebojni zvezi, je prišla vendar do zaključka, da ni drugače mogoče, kakor da je njeno pismo pravi vzrok temu preobratu in da ima le to pismo zahvaliti, da so se zasukale stvari tako ugodno zanje. Da je šla stvar tako hitro, tega seveda ni umela in ni mogla umeti, ker ni vedela, koliko je dr. Bronova soproga deležna pri stvari. A baš, ker se je bilo zgodilo vse tako nepričakovano hitro, je sklepala, da je odvrnilo Milana od Zore le nekaj izrednega, nekaj, kar je z elementarno silo vplivalo nanj . . . in to ni moglo biti drugo kakor njeno pismo . . .

In čudno! Kakor hitro je preobvladalo v njej prepričanje, da ji je njeno pismo priborilo Milana in da bi še vedno triumfovala Zora, ako bi ga ne bila pisala, jo je minil zopet tudi ves kes! In nova energija jo je prešinila ob zavesti, da se je njen poskus tako obnesel . . . Več se ni bala boja . . . Čutila se je hkratu dovolj močno, boriti se tudi v bodoče za svojo srečo . . .

„Mora, mora biti moj!“ s tem vzklikom je legla tisti večer. —

(Dalje prih.)

Ej, tedaj . . .

Na platani slavček plaka
v tihi mrak,
na gredicah noči čaka
koprneči mak.

Ko pa vtihne bolni slavec
in zaspi,
in ko mak se v nočno temo
potopi:

ej, tedaj pa fantič pride
k meni v vas,
da poljubi mi očesi,
ustni in obraz;

da mi pravi o ljubezni
lepših dneh,
da privabi mi na ustni
spet brezskrben smeh.

Utva.

Dosedaj neznano Prešernovo pismo.

Priobčil dr. Fran Ilešič.

ospod Konrad Fink, učiteljskišnik tretjega letnika, mi je izročil dosedaj neznano Prešernovo pismo.

Finkov ded je bil baje Prešernov osebni prijatelj.

Pismo je naslovljeno „Sr. Wohlgeboren Herrn Herrn Josef Blasnik Hausbesitzer und Buchdrucker zu Laibach“ ter pisano iz Kranja dne 8. junija 1847. leta.

Pismo slove:

Lieber Freund!

Über Ansuchen des Herrn Bibliotheksskriptors Michael Kasteliz ertheile ich dir die Bewilligung den Überschuß jenes Betrages, welcher nach Saldirung Deiner Druckkosten für meine Poesieen eingehen dürfte, zur Bestreitung der Druckkosten der Wiederauflage des 3ten Bändchens der Zhebéliza zu verwenden.

Krainburg am 8. Juni 1847.

Dein aufrichtiger Freund
Dr. Preßhörn m. p.

Pod Prešernovim listom je pripisano:

Darauf vom Herrn Josef Blasnik den Betrag von fünfzig Gulden durch Verrechnung richtig erhalten.

Laibach am 1. 8^{ber} 1847.

Mich. Kasteliz.

Znano je, kako so prijatelji slovenskega slovstva v štiridesetih letih zaman pričakovali od Kastelca novega zvezka „Čebelice“ — Kastelic je okleval. Kakor vidimo iz tega Prešernovega pisma, se je Kastelic leta 1847. lotil „Čebelice“, toda ni mislil izdati nadaljnjega, petega zvezka, temveč le ponatisniti tretji snopič.

Novemu zvezku, kakršen je mogel iziti l. 1848., bi bila cenzura nagajala in zato je pač Kastelic hotel rajši ponatisniti tretji snopič, ki ima osobito bogato vsebino.

Predno je to nakano izvršil, je prišlo leto 1848. in s tem doba za peti snopič „Čebelice“.¹⁾

¹⁾ Te vrstice sem napisal konec maja prejšlega leta. Sedaj pa, ko jih slavno uredništvo „Lj. Zvona“ izroča javnosti, čitam isto Prešernovo pismo tudi na 44. strani Žigonove objave „Zapuščinski akt Prešernov“. G. Avgust Žigon je prejel izvirnik pisma od g. dež. šolskega nadzornika Levca.

Spomladi.

Spisala Mihajlova.

estavno aprilsko solnce je bilo zopet dobre volje. Sijalo je ter se smejalo ves dan in brez prestanka se je igralo na morju, na reki, na travnikih v dolini, po oljkovih vrtovih in po vinorodnih brdih. Povsod pod milim nebom si ga našel, bilo je tako mlado, razposajeno, upapolno in mehko . . .

Nebo je zopet obleklo svoj najlepši višnjevi plašč — onega, ki se ga človek kar ne more nagledati, ki odvaja naš pogled v neznanе dalje — čistega in vendar neprodirnega . . .

Lepo je bilo ta dan zunaj. Ljudem na polju se je delalo kar samo od sebe, telo jim je bilo oživelo. Vse je obvladala neka nezavedna ugodnost in prijetnost ter nekak nezaveden pogum. Prijaznejši so bili drug do drugega in njih glas je bil veselejši.

Pa črešnje so bile v cvetju . . . Kar bleščalo se je samih belih cvetov, kakor bi bil zapadel sneg . . .

Zeleni travniki, srebrne oljkove krone, beli črešnjevi cveti, s svetlimi dijamanti posuto, lahno in prelestno zibajoče se morje in nad vsem višnjevo nebo in nad vsem mlado, veselo solnce — kdo bi ne videl, kdo bi vsaj ne čutil vse te lepote! Pa je tudi vse hitelo rasti ta dan in cvesti. In škrjančki so zletali pod nebo in pesem se jim je trgala od veselja . . . Po oljkah so kakor iz sebe cilikali lisčki in kosi so se oglašali na vseh straneh. Sinice, ščinkavci, taščice, kraljički, pivke in vsa druga možna ptičja svojat — vse je bilo pijano življenja, ljubezni . . .

Tako je bilo ta dan. Pavla je vso to lepoto in sladkost v naravi dobro videla in razumela in še večja, še hujša se ji je zdela njena nesreča, še bolj se je zajedala v svojo bol . . . Sinoči se je njen mož zopet opil in zopet ji je jasno stopila pred oči vsa slabost njegovega značaja. Ves dan ji muči možgane misel: Zastonj ves tvoj trud, ne poboljšaš ga. Ali topi obup se je ta dan ni polastil. Nasprotno, iz tajnih globin duše ji je nenadoma rastel nekdanji ponos in samozavest, ki sta ji bila vsa mlada leta trdna opora in varno, zanesljivo krmilo, ko so črez njen osameli, slabotni čolnič silili poželjivi valovi in ko dostikrat okroginokrog ni mogla zapaziti sledu rešilne obali . . .

„Da, proč pojdem od njega, s sebe vržem ta suženjski jarem ter zopet poiščem svoj strmi, osameli pot . . . Od nekdanj sem bila vajena bolečin in trpljenja, a bolečin in trpljenja brez ponižujoče plahosti in trepetajočih, prosečih nad, brez zanašanja na ljubezen in dobroto koga drugega nego Previdnosti, brez boječe, vedno omahujoče vere v koga drugega, nego polna žive vere v se . . . Hvala Bogu, da se mi ta živa vera zopet povrača, hvala Bogu! . . . Pa kako me je ponižala ljubezen! Kako me je napravila boječo in trepetajočo za srečo dveh . . . Čisto mi je vzela zavest ponosne, svobodne individualnosti, ki ne trepeta za ničim nego za svojo vrednost, ki nosi vso svojo srečo in nesrečo v sebi sami. Sedaj šele vidim, kako mi je brez vse koristi potekel čas, ki sem ga živela ljubezni, izgubljač se v malenkostnih skrbah gospodinjstva in čakajoč njegovih — Ivanovih — dobrih, mehkih besed, gorkih pogledov in veselih smehljajev, vedno trepetajoč za vernost njegove ljubezni, trpeč in obupujoč ob njegovih negotovih in često zmotnih korakih skozi življenje . . . Nehala sem živeti svoje lastno življenje, živela sem le še v njegovem . . . In sreča, ki sem jo tako drago kupovala? Ali se da primerjati z obilnostjo in lepoto onih misli in čustev, ki me v moji ponosni osamljenosti niso nikdar zapustila, ki so me v kruti borbi za kruh delala toli bogato!? Ne. In jaz hočem iti nazaj k sami sebi . . .“ —

Tako si je govorila ta dan Pavla, opravljajoč svoje skromno gospodinjstvo. Revna, ali ponosna na svojo samostojno eksistenco, je našla šele v svojem 24. letu moža, ki je vzbudil v njej vse one tajne mogočne sile, ki se nazivajo ljubezen. On skoro v ničem ni odgovarjal heroičnemu, visokemu idealu, ki ga je od nekdanj ljubila njena duša in ki je bil v istinitosti skoro nemožen. Ali nedvomno je bila Ivanova osebnost sestavljena tako, da je z vso silo privlačila njeno osebnost, dasi sta si bila kot značaja čisto nasprotna. Ona stoičnih, vzvišenih nazorov z močno, dobro izšolano voljo, a on blaga mehka duša, ljubeč sicer lepe ideale, a brez poguma, hiteti za njimi, in podlegajoč vedno in vedno življenjskim navalom . . . Usoda mu ni dopustila, da bi si bil o pravem času zbral in organiziral plemenite sile, ki mu jih je Stvarnik bogato položil v dušo. Nikdar ni imel časa, poiskati in spoznati samega sebe ter se izdelati in izklesati v lepo, trdno, skladno celoto . . . Od najranjše mladosti je moral posvečati vse svoje moči in zmožnosti goli ohranitvi t. j. kruhu. Njegova duševnost je ostala neobdelana, plevel je rasel med najlepšimi rožami ter jih dostikrat prerastel. Bil je vseskozi igrača

svojih lastnosti — dobrih in slabih. V vsem njegovem življenju je vladala tragičnost in le-ta je menda najmogočnejše privlačila Pavlo. Mislila je, da se ji posreči popraviti, kar je na njem zagrešilo življenje, skrbno negujoč dobre strani njegove duše. A bodisi da je to delo sploh bilo izgubljeno, bodisi da Pavla sama ni bila dovolj utrjena in močna v sebi — toliko je bilo gotovo, da je Ivan po štirih letih zakona bil isti kakor preje. Zastonj je Pavla zopet in zopet pričela boj z njegovimi slabostmi, zastoj se je zatajevala. Vedno iznova so se rušili kameni, ki jih je z muko stavila skupaj. Često se je je polaščal obup, često ji je prihajala misel, da bi šla proč od njega. Ali doslej se je vselej prestrašila te misli, vsa je zatrepetala ob njej. Kako bi še mogla živeti brez Ivanovih toplih in mehkih pogledov, brez njegovih dobrih besed, brez njega, ki se je nanj tako navadila kakor razcveta roža na božajoče solnčne žarke . . . Nestrpno se je otesla krute misli ter se iznova vdajala upom, da postane Ivan prej ali slej vendar cel mož, krepak na duši in telesu, ki ga bo ljubila ponosno in z vsemi silami, ki še morda spé v njej . . . In takoj je pozabila vse bolečine, ki jih ji je že provzročil, in zahrepenela je zopet po njegovi bližini ter težko čakala njegovega prihoda iz urada. Ako pa je nato Ivan prišel vinjen domov, je vse zavrelo v njej in neredkokrat je tedaj sama podlegla svoji razburljivosti ter Ivanovo krivdo in nesrečo obeh pomnožila . . .

Težko ji je bilo zakonsko življenje, dasi ni bilo brez lepih ur. Njena ljubezen pa se ni nič zmanjšala, čeprav je včasih omagovala. Brez Ivana si ni upala živeti.

Ali danes je Pavli čisto drugače v duši nego sicer. Ona čuti v sebi vstajati svojo samozavest, svoj ponos in za njima se kakor zastrto, tenko, od jutranjega solnca ožarjeno meglico nejasno, a prelestno blešči nekdanji lepi svet njene duše . . . Osramočena in ponižana se je umikala ljubezen in vsi njeni strahovi . . .

„Proč pojdem od njega, nazaj k sami sebi!“ — In s preziranjem je šla pripravljat večerjo.

*

*

*

Zunaj se je delal večer. Na horizontu so se izza morja vzdigali visoki zlati prameni — solnce je potonilo v morje spat — le njegovi zlati lasje se še niso skrili. Iz gorskih jarkov se vzdigajo meglice, črešnjevo cvetje se beli manj določno, barva oljk je nejasna in travniki temné . . . Hitro prihaja noč. Slišati je le še kosa in voda se zdi, da šumi glasneje . . . Tu se prav v bližini oglasi

sova . . . Neprijetno predramijo Pavlo njeni glasovi iz odločnih, močnih misli . . . Prestrašena poslušša. Globoko v srcu ji je iz otroških let ostal strah in mrzkost pred temi neugodnimi glasovi, ki baje pomenjajo smrt . . .

Smrt! . . . Komu? Njej pač ne — to za trdno čuti. Ivanu? On je tako slabotnega zdravja . . .

„Bože, usmili se, nikar! . . . Jezus Kristus . . .“

Spontano, goreče, trepetajoče se je izvil Pavli ta vzdih. Bilo ji je, kakor da se je zbudila iz sanj, kakor da bi se iz nekakega zamaknjenja zavedela zopet resničnosti. Takoj jo je vso prevzela misel, da bi to sovino skovikanje utegnilo pomeniti bližajočo se Ivanovo smrt. Pred dušo ji je stopila slika mrtvega Ivana na mrtvaškem odru . . .

„Bože, nikar! Jezus Kristus, usmili se!“

Z grozo se je ozrla po temnih kotih kuhinje. Strah jo je bilo v osameli hiši in raje je šla ven na prosto. Pogledala je gori po cesti, da li še ne prihaja Ivan.

„Imel bi biti že doma, a ni ga še nikjer videti. Bog ve, če ga ni zopet kaj spravilo v gostilno . . .“ In takoj se je oprijela te hude misli ter jo predla dalje . . .

„Pije in na potu domov se mu zgodi kaka nesreča . . . Pričaka ga kdo njegovih nasprotnikov ter ga pobije . . . Ali pa se mu zdrsne v vodo . . . Bože moj, Bože moj!“

Sova je skovikala dalje in Pavli se je stiskalo srce v strahu in žalosti. A njena bujna domišljija se je zbudila ter ji kombinirala najrazličnejše grozne možnosti. Drhtela je že vsa in v oči so ji silile solze. Zaporedoma je zdihovala: „Jezus Kristus, usmili se, usmili se! Varuj ga, ljuba Marija!“

Minilo je zopet nekaj minut in Pavli je strah rasel z vsako minuto. Zdajci pa se na ovinku ceste pokaže visoka moška postava in začuje glasen kašelj.

„On je!“ umolkne in poskoči Pavla. Z bližnjega drevesa pa prhutajoč odleti sova . . .

Kmalu se čujejo trdni moški koraki in čez nekaj minut zavije s ceste k hiši Ivan.

„Docela trezen,“ si radostno zašepeče Pavla ter mu gre naproti.

„Servus, Pavlek!“

Ona se ga trdno oklene. Pol v joku, pol v šali mu očita: „Kje si bil toliko časa? Tako me je bilo silno strah. Sova je skovikala ves večer čisto blizu — tamle, na oni črešnji . . .“

„O ti revica moja mala, strah te je bilo zopet! . . . Vidiš, jaz sem delal, saj veš, kako potrebujeva denarja . . . Ah da, ti si pač prava revica, da te je strah sove. Pa čuj! . . .“

Iz nevelike dalje so prihiteli vroči vzdihli slavca . . . Njegova visoka pesem ljubezni je zadrhtela nad dolino in reka je skoraj ustavila svoj tek, da bi je ne motila.

Pavla se je tesneje privila k svojemu možu ter položila glavo na njegove prsi. In tisti hip je vedela in čutila, da so vezi, ki vežejo ženo z možem, svete in večne . . .

V kupeju.

Sedla sta v kupeju skupaj,
sedla sem nasproti jaz,
ah, kaj vse mi duša skriva,
kaj zakriva vse obraz!

„Kaj je tebi, ljuba moja,“
mi Anita šepeta.
„Vidim že zidove bele,
skoro bodeš ti doma.“

Tam v daljavi se zidovi
doma mojega bleste . . .
Želje bodo tam hodile
temne poti in cesté.

K njemn skloni lepo glavo,
sladko gleda mu v oči —
„Srečna bodi z njim Anita,
srečna z njim do konca dni!“

Zunaj dremlje dan megleni,
mrak prihaja že v kupej,
a za motnim steklom solze
padajo od težkih vej . . .

Kristina.

Književne novosti

Julij Cezar. Žaloigra v petih dejanjih, spisal William Shakespeare, poslovenil Oton Zupančič. Salonske knjižnice VI. zvezek. V Gorici, tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. 1904. Cena K 1:40, po pošti 10 h več. Pred kratkim nam je naklonila „Goriška tiskarna“ izvrstni prevod „Romea in Julije“, zdaj zopet prevod „Julija Cezarja“. Vsekakor lepa zasluga! Kako je Oton Zupančič opravil svoje delo, o tem naj se prepriča vsakdo sam. Lahko rečemo: Pesnik je prevajal pesnika! Še nekoliko takih prevodov iz Shakespearja, in tudi mi si bomo lahko svojili velikega Britanca, kakor si ga svoje Nemci. Kar nič ne dvomimo, da bode naše občinstvo hlastno segalo kakor po „Romeju in Juliji“ tako tudi po „Juliju Cezarju“!

Simonič Franc, dr., Slovenska bibliografija, I. del: Knjige (1550 do 1900), I. snopič. Izdala in založila „Slovenska Matica“. V Ljubljani, 1903. — Ko je dr. Glaser objavljal svojo slovstveno zgodovino, se je vobče in po pravici poudarjalo, da je za tako delo pred vsem treba zanesljivega temelja, vestne bibliografije. Bibliografija je gradivo, brez katerega bi slovstveni zgodovinar mogel graditi le zračne gradove. Nje važnost prezirajo samo oni, ki žele brž duhovite „primake“, a ne marajo na trg po blago. Gospod dr. Simonič se je lotil tega težavnega posla in nam v prvem snopiču svoje „Bibliografije“ opisal knjige od A do K (Knobel); drugi snopič nam prinese knjige do Ž; članki in rokopisi izidejo posebe, le rokopisi knjig, ki so bili deloma že tiskani (n. pr. Hipolitov rokopis, stran 147.), so omenjeni že tu.

Gospod dr. Simonič je sprejel v „Slovensko bibliografijo“ tudi take spise slovenskih pisateljev, ki niso izšli v slovenskem jeziku, ampak n. pr. v nemškem, francoskem, latinskem in — indijanskem (Baraga!); da, sprejeti so celo taki pisatelji, ki niso napisali nič slovenskega, da so le pisali o slovenskih stvareh, n. pr. Anastazij Grün, Elze itd. O opravičenosti tega postopanja je seveda sedaj prepozno govoriti. Bojim se le, da s tem raztezanjem pojma „Slovenska bibliografija“ izgubi načrt jasne in stalne meje; tako n. pr. bi po Simoničevi osnovi pričakoval v njegovi bibliografiji tudi Srba prof. Gavrilovića, ki je izdal pregled slov. literarne zgodovine itd.

Velike težave mora premagati, kdor hoče ogromno bibliografsko gradivo urediti po čisto enotnem načelu. Dočim bo na pr. popolni naslov „Sbera lepih ukov“, ki ga je izdal U. J. (arnik), pod „Zber“, nahajamo naslov „Molitvenih bukvic“ od „A. P.“ pod to-le šifro. Edlingov katekizem je s celim naslovom naveden pod „Katekizem“ (str. 197.), to pa pač radi tega, ker Edling v slovenskem naslovu ni imenovan; sploh pa naslov tega katekizma ni podan natančno; Edling je imenovan v njega nemškem delu. Jaisove „Bukvice“ (stran 173.) je prevedel Juri Cegnar, a ga ne nahajam v bibliografiji (prim. Vedež, 1849, 24, Novice 1849, Dokl. 27, Danica 1849 z dne 12. julija).

Odslej bomo imeli zanesljivo zaslonbo za registriranje starih slovenskih knjig; še jih je mnogo, ki so doslej ostale neznane; osobite težave ima bibliograf s šolskimi knjigami, ki se kaj rade zavržejo in izgube; gosp. dr. Simonič je na strani 25. (Malo berilo) in 99. (Kleine Erzählungen) dostavil „večkrat tiskane“, pa

tudi sicer se bodo nasledile še nove izdaje, n. pr. je „Berilo za male šole“ (str. 24.) izšlo tudi l. 1834., Dajnkova „Abecedna knjižica“ tudi l. 1831., Gorjupa „Cirkovnu lejt“ l. 1776. (Orožen, Das Dekanat Neukirchen 171), Japljev Katekizem l. 1800. (to izdajo imam jaz; ali je torej izdaja iz leta 1809. četrta?); Kanizijev „Catechismus, Tu je bukvice“ iz leta 1760. se nahaja v zagrebški vseučiliški knjižnici.

Ni navedenih več knjig, ki sem jih že uporabljal pri spisu „O pouku slovenskega jezika“, n. pr. „Abeceda“ iz leta 1806. in 1807., „Slovenski abecedar“ (Kosmačev?) iz leta 1855., 1866.; ni tudi Jeranovih „Abecednic“; ali je „azbuka“ v 4. zvezku Slov. knjižn. posebna knjiga? Pač pa je Vodnik izdal „Abecedo ali Azbuko“; celovski „Bukvar“ iz leta 1813. in graški iz leta 1823., „ABC-Bukve“ iz leta 1813. (O pouku slov. jez. 24***). Zagrebška vseučilišna knjižnica ima „Majhine Bukvice Branja“ za šolarje na deželi, Gradec 1820, izšle tudi l. 1814., v frančiškanski knjižnici na Trsatu sem našel Gruberja Avgustina „Katekeze spisane v duhu sv. Avgustina“ in „Hrano nebezko vu poboshnih molitvah“ (?).

Ker se v „Slov. Bibl.“ nahajajo tudi tiskani manifesti in poedine tiskane pesmi (n. pr. Glaserjeva, stran 125.), zato bi v njej imela mesto in Gorjupova pesem pa njegove litanije. (Das Dek. Neukirchen 171) in posebne tiskane molitve (jaz imam staro „Eno serzno molitvo eniga greschnika“, „Andochteno Malitev“, „Eno opominjanje na grešnika“).

Popolni naslov Jakominijevega „Raslaganja“ se nahaja v Orožnu (Das Dek. Neuk. 177). Slovenski katekizem „C. J. V.“ (str. 202) ima 165 str. Naslov Hofmanovega „Perpomočka“ (stran 153.) ni popoln; dodati bi bilo: „Po pismih ranziga Gospoda Mihela Hofmana, korarja v' Novim Mestu, s' perporozhenjem zhaftitiga Gospoda Friderika Baraga, mifijonarja“. Moj izvod Hofmanovih „Eksercij“ v naslovu ne imenuje Ciglerja. Ali knjiga, imenovana na str. 188. kot „Jezus, prijatelj otrok“, ni ponatisk one, o kateri sem govoril v „Popotniku“ 1901, 364 (Jais!)?

Končno še pogrešam „Enu mala Besedishe“ (Zvon 1899, 254, Časopis za zgod. in narodopisje l. 28). Knjiga J. N. Kömma, ki jo navaja Krones, Gesch. der Univ. in Graz, 683 „Bukve od porodne pomozhi sa porodne pomozhnice na kmetih“ (v graški vseučiliški knjižnici!), bo najbrž imenovana pod „Kömm“ v drugem snopiču.

Dobro bi bilo, ko bi prijatelji slovenske književnosti sedaj pridno zasledovali stare knjige, da bi delo postalo čim popolnejše; kar se je prezrlo ali kar se še najde, lahko potem pride v „Dodatek slov. bibliografiji“.

Gosp. dr. Simoniča je večletno zbiranje bibliografije stalo mnogo truda; slovenska javnost in povestnica mu bosta hvaležni.

Dr. Fran Ilesič.

Nemško-slovenska sodno-zdravniška terminologija. Sestavil dr. Homan, okrožni zdravnik v Radečah. V Ljubljani 1904. Tiskal in založil Dragotin Hribar. — To je knjižica, ki jo zdravniki na slovenskem ozemlju brez dvojbe z veseljem pozdravijo. Take zbirke v zdravstveno terminologijo spadajočih besed smo že davno pogrešali, g. dr. Homan si šteje torej lahko v posebno zaslugo, da je dovršil delo, ki je toli praktičnega pomena. Gospod izdajatelj je vestno porabil vse vire, ki so mu bili na razpolago, in je sploh z veliko resnobo stremil za tem, da nam poda nekaj kolikor mogoče popolnega. Cena lični ročni knjižici je 2 K 50 h.

Georg Freiherr von Vega von Hauptmann Fridolin Kaučič. Zweite verbesserte und illustrierte Auflage. — Nachdruck verboten. Übersetzungsrecht vorbehalten. Wien 1904. Im Selbstverlage des Verfassers. Str. 58. Cena: 1 K 20 h. —

Stotnik Kaučič je izdal Vegov životopis že leta 1886. Letos je podal isti životopis v popravljeni obliki in bogato okrašen z ilustracijami in lepimi vinjetami. Storil je to, kakor pravi sam v predgovoru, iz dveh razlogov; prvič, ker je baš letos, dne 23. marca, poteklo 150 let izza Vegovega rojstva, drugič, ker ga je izpodbujalo dejstvo, da se je doslej v Vegovi domovini premalo vedelo o njegovem življenju kakor tudi o njegovih zaslugah na znanstvenem in vojaškem torišču. — Životopis je razdelil pisatelj v dva oddelka. V prvem oddelku (stran 1.—38.) popisuje stotnik Kaučič Vegovo mladost, njegovo službovanje kot navigacijskega inženirja, njegove odlične vojaške čine na podlagi raznih izpričeval, katera so doslovno ponatisnjena, in končno omenja Vegove tragične smrti. — Drugi odstavek (str. 39.—58.) nam podaja pregledno in natančno podobo Vegovega znanstvenega delovanja in končuje s kratko, a točno oznako njegovega značaja. — Priznati moramo, da je pisatelj sestavil Vegov životopis jako vestno; iz vsake vrstice nam diha tisto globoko spoštovanje in iskreno navdušenje, ki ga že od nekdaj goji gospod stotnik do svojega ljubljenega junaka — Vego. Omeniti pa hočemo dveh ali treh stvari, v katerih se ne ujemamo z gosp. pisateljem. — Na strani 35. in 36. poroča pisatelj o Vegovem žalostnem koncu in omenja, da je Vegova smrt še do danes zagrnjena v neko skrivnostno tmino ter da so razširjene razne govoriče o tragični usodi, ki je zahitela Vego; saj je navadno, da splete ljudstvo o življenju vsakega velikega moža v svoji bujni domišljiji različne pripovedke. Da bi se bil Vega sam usmrtil, kakor poroča neko policijsko poročilo iz leta 1811., se mu ne zdi verjetno. Najmerodajnejša mu je ona verzija, po kateri bi bil neki mlinar usmrtil Vego iz lakomnosti, hoteč obdržati konja, ki ga je Vega kupoval od njega, pa se obenem polastiti tudi novcev, ki mu jih je baron ponujal za žival. Meni se zdi pripovedka o tem mlinarju precej prisiljena, kajti težko bi bilo najti preprostega moža — in tak je gotovo bil omenjeni mlinar — ki bi bil na eni strani tako grozno zaljubljen v svojega konja, na drugi pa tako strašno lakomen. Če je res kak mlinar ali kdorsibodi iztegnil svojo bogokletno roko po Vegovem življenju, pač ni tega storil iz lakomnosti, ampak ker je bil v to zapeljan, ali recimo naravnost, ker je bil podkupljen. Kaj me podpira v tem mnenju? Vega je imel mnogo zavistnikov v, kakor jih ima še dandanes vsak mož prostega rodu, ki se je povzpел po lastni marljivosti in darovitosti do visokih časti. Ti zavistniki so bili najbrže, ki so leta 1793. preprečili, da Vega ni dobil reda Marije Terezije, dasi je bil zanj enoglasno predlagan. Leta 1795. je Vega vendar dosegel to čast, kateri so se pridružile še druge: učene družbe so ga ime-novale za svojega člana, njegovo znanstveno delovanje je priznaval ves učeni svet, njegove zasluge na vojaškem polju pa je skušal sam cesar poplačati s tem, da ga je pobaronil. Iz kmeta-baron! To nekaterim ni hotelo v glavo, in to gotovo ljudem, ki se niso nikakor mogli meriti z Vego po svojih zmožnostih. Ti zavistniki so hoteli spraviti s poti Vego; ker drugače ni šlo, so ga ali po človeku izmed sebe, ali s pomočjo podkupljenca uničili. Morda pridejo časi, ki doneso novih, nepričakovanih dokazov, ki bodo utrdili to domnevanje. — Dr. Fr. Vidic je trdil, opiraje se na neko policijsko poročilo, da se je Vega sam usmrtil. Rekli smo že, da se Kaučiču ta trditev ne zdi dovolj podprta. Meni še manj. Taka trditev bi se morala utemeljiti drugače, a ne s policijskimi poročili. In pritegniti moram Kaučiču, ki se mu zdi nemogoče, da bi se bil sam umoril radi nesporazumljenja mož takega značaja, kakršnega je bil Vega; mož, ki je v življenju prenesel toliko bridkih in grenkih, ki se je odlikoval vedno po svoji neustrašenosti in ki ga ni mogla potreti niti prehuda krivica, ki se mu je zgodila leta 1793., ker ni dobil prisojenega in

*Dobro!

obljubljenega mu reda Marije Terezije.¹⁾ — Gotovo ni, ali je bil Vega oženjen. Kaučič pravi, da izpričuje neko poročilo dunajske policije, da je bil. Meni se vidi ta trditev malo prenagla. — Še nekaj! Na strani 57. omenja pisatelj prizora, ko odhaja mladi Juri v šolo, in pravi, da je stal pred hišo voz, v katerem je bil vprežen konj. Ta voz naj bi peljal Jurja v Ljubljano. Poznamo lego zagoriške vasi, pozna jo tudi Kaučič. Pritegnil mi bo, ako trdim, da Vege niso peljali z vozom v Ljubljano. Še danes, po stopenetdesetih letih ne dobite v Zagorici konja, in to tudi pri imovitejših kmetih ne, ker sploh ondi ni svet za to, da bi vozili s konji. Na istem mestu piše pisatelj, da je oče peljal Jurčeta v šolo! Če se ne motim, je umrl Vegov oče leta 1760., tedaj je bil Jurče 7 let star. Jako pa dvomim, da bi bil že v tej starosti odšel v šolo! —

Knjigo krasijo lepe vinjete in lepe podobe: Vegov portret s podpisom (stran 2.); Vegov rojstni dom, po fotografiji gospoda Matevža Terpina (stran 7.); prizor po predaji Belega grada, risal Blaas (stran 13.); boginja vojne zgodovine, fresko-slika Rahla (stran 33.); Vegov grb (stran 34.); Zajčev osnutek za Vegov spomenik v Ljubljani (stran 38.); podoba Frat. Davida Rutschmanna, imenitnega fizika XVIII. stoletja (stran 42.); Vegov doprni kip v nadnaravni velikosti nad vhodom v novo realčno poslopje v Idriji, izklesal gosp. Martin Bizjak (str. 49.).

Navdušeno pisano in s slikami lično opremljeno knjižico priporočamo prav toplo v nakupovanje našim razumnikom, zlasti še srednješolski mladini, kateri kaže Vegov životopis, kaj lahko postane mož, ki vestno uporablja svoje duševne darove.

A. Pirnat.

Talije, ki jo izdaje „Goriška tiskarna“ A. Gaberščka in jo ureja gosp. Fr. Govekar, je izšel 16. snopič. Snopič obsega burko-enodejanko „V medenih tednih“, spisal Friderik Gustav Triesch.

Smeri našega pravopisa in pravorečja. Spisal prof. dr. Jos. Tominšek. Ponatisk iz „Slovana“ 1904. Založil pisatelj. Cena tej brošurici, ki se dobiva v knjigarni L. Schwentnerja v Ljubljani in ki jo v nakupovanje toplo priporočamo, ker se nahaja v njej premnoga vpoštevanja vredna misel, znaša 50 h.

Lepopisne vaje. Navodilo za pisanje brez lineature. I. zvezek. Sestavil Jancz Levec. Založba Ig. pl. Kleinmayra & Fed. Bamberga v Ljubljani. Cena 2 K. — To je zopet lep napredek v naši pedagoški literaturi. Zvezek v obliki 21/29 cm šteje 81 strani ter ima nastopno vsebino: A. Splošne predvaje za urjenje pisnih ustrojev, namreč lakti, zapestja in prstov, ter obenem vaje pisnih elementov. B. Predvaje za male črke. C. Predvaje za velike začetne črke. Č. Trije učni poizkusi. D. Genetiški red in sestavine male in velike abecede. E. Dodatek nekaterih vaj za II. razred. F. Podrobni učni načrt za osemrazredne ljudske šole. G. Pregled šolskih zvezkov ljubljanskih ljudskih šol. Že v začetku XIX. stoletja je odlični reformator Castair osnoval svoj sistem večinoma na začetnih predvajah. Njih namen je, da se že od početka vadi laketa lahkega gibanja, kar je posebno važno za poznejšo hitro in vendar lepo pisavo. Izvajati jih je ob popolnem ravnem držanju trupla, ker le tedaj se more laketa neovirano premikati od leve proti desni in otroci

¹⁾ Nam se vidi samomor Vegov popolnoma verjeten. Da so možu, ki je v svojem življenju toliko delal, toliko trpel in skusil, opešali naposled živci, je popolnoma umevno. In kaj je pogostejši vzrok samomoru nego bolni živci? — Saj ni Vegova slava menda zaradi tega nič manjša, ako priznamo to!

se že od početka navadijo pravilnega sedenja. Ker se prsti zase nič ne gibljejo, ampak le nalahko drže pero, ne bodo ključili kazalca, kar je silno kvarno pri začetnikih glede pisave. Splošne predvaje brez vsake lineature so tudi najboljši navod k početnemu risanju, ker otroci se navadijo prostih, pogumnih potez, posebno če se vaje taktirajo. V navodilu je pri vsaki vaji taktiranje razloženo. Prav dobro poudarja izdajatelj: „Glavna stvar ni toliko oblika črk, ampak vaja roke v pravilnih in spretnih gibljajih.“ Pisava postane vsled tega gibčna in pravilna ter sposobna za vsakdanje življenje. Pri dosedanjem lepopisnem pouku so se učenci večinoma le učili kopirati lepe poteze, zato so pa tudi pri narekovanju, če je bilo treba nekoliko hitreje pisati, opustili vse lepopisne predpise in vsak je po svoje mazal, kakor je vedel in znal. Največ se je pri taki metodi izcimila dvojna pisava, in sicer neka paradna za lepopisno uro in pa — nerazločna ter neokretna za navadno rabo. To je posledica, ako se premalo pazi na pravilno gibanje in izurjenost roke, potem se ukorenini krčevito držanje peresa in neokretno potezanje.

Navodilo, ki je vsega priporočila vredno, se naslanja vobče na Castairjeve nauke, kaže nam pa tudi mnogo izvirnega kot plod mnogoletne lastne prakse. Želimo, da bi obljubljeni II. zvezek za višje razrede prav kmalu izšel v zmislu od deželnega šolskega sveta odobrenega podrobnega učnega načrta, ki je objavljen na koncu I. zvezka. Glede šolskih zvezkov pa bi želeli, da bi bila razpolovitev na zvezkih brez lineature ob kraju zaznamenovana s pikami, ker učenci, posebno začetniki — to le težko sami pogode.

—a—

Letopis Matice srpske. Knjiga 223. i 224. Sveska I. i II. za godinu 1904. U Novom Sadu. Izdanje Matice srpske. 1904, v. 8°, 248 strani — Vsebina tega imenitnega letopisa je večinoma posvečena zgodovinskim razpravam. Na čelu je spis: Vaskrs države srpske, političko-istorijska studija o prvom srpskom ustanku 1804 do 1813 „Stojana Novakovića“. (1.—109.) — Na četrtem mestu jo tiskana razprava: „Odnosaji izmedju Srbije i Ugarske (1331—1355.)“ (Svršetak.) Spisal Peter Marković. Na petem mestu so: „Prilošci istoriji Srba u Ugarskoj krajem XVII. i početkom XVIII. veka. Spisal Jovan Radonić. (189.—220. str.). Bolj zanimiva sta dva spisa, ki zavzemata v knjigi drugo in tretje mesto. Prvi objavlja (str. 109.—113.) nekaj iz pesniške ostaline Branka Radičevića. Rokopis je hranil gosp. A. Hadžić, ki ga je dobil pred mnogimi leti od dra. Branka Stefanovića. Uredništvo obeča, da izide ostali del ostaline — in ta je velik — v „Brankovem kolu“. Letopis objavlja krasno pesem, ki je objavljena v različnih izdanjih, v celini, kakor je ohranjena v ostalini. Naslov ji je „Kad mladijah umreti“ in v njej toži o svoji slabosti, ki ga je vrgla na bolniško postelj in mu stavlja bližnjo smrt pred oči. Te pesmi se je doslej tiskal le kratek fragment, sedaj se je pa objavila pesem v celoti, seveda še neopiljena, in bode treba večšega komentatorja, da popravi besedilo in izpolni izpuščene besede. Branko Radičević se je rodil 15. marca leta 1824. v slavonskem Brodu. Gimnazijo je izvršil v Sremskih Karlovcih (1836—1841). Potem se je po kratkem odmoru na roditeljskem domu zaradi bolezni učil pravnih nauk v Beču (1845—1848) ter je odšel l. 1849. na Dunaj učiti se zdravništva ter je tamkaj umrl 18. junija 1853. l., 29 let star. — Izdal je tri knjige pesni, 1. in 2. leta 1847. sam na Dunaju, posmrtno pesmi pa je izdal 1862. leta v Temešvaru njegov oče. On in Njegoš, pesnik „Gorskega venca“, sta bila prva, ki sta odlične vzore umetne poezije napisala v narodnem duhu ter konec naredila klasicizmu v srbski književnosti. Vsebina njegovih pesmi je poezija srca in sanjarske mladosti. Njegove pesmi, posebno priljubljene nežnemu spolu, se dvigajo do popolne lepote. Poseben glas uživa njegov

„Djački sestanek“, v katerem poetski opisuje razhod abiturijentov iz karlovske gimnazije l. 1844. — Drugi spis je „Hrvatska lepa književnost u početku XX. vijeka“. Napisal Jovan Hranilović (114.—149.). V uvodu riše pisatelj, ki je sam hrvaški pesnik ter je nekaj časa urejeval „Vienac“, različne centre hrvaške književnosti, kakršni so: Hrvatska Matica in Društvo sv. Jeronima v Zagrebu ter nekaj literarnih listov, od katerih pa je najboljši in najstarejši „Vienac“ letos v gospoda zaspal, da ne spominjam vseh efemernih prikazni, kakršne so bile „Nova nada“, „Život“, „Mladost“ itd. V Zadru je „Matica dalmatinska“. V Sarajevu je bila „Nada“, ki je po krasnih uspehih nehala izhajati, ker vlada ni imela primerne političnega uspeha od svojih ogromnih gmočnih žrtev. Celó v Ameriki so se jeli gibati Hrvatje. Potem razpravlja pisec o vprašanju, kolikšen je vpliv velikih svetških književnosti, posebno slovanskih na hrvaško književnost, ter konstatuje veliki ta vpliv pri vseh pisateljih, ki so se držali gesla, da je treba negovati patrijotsko estetiko in etično tendencijo, ter so zajemali iz starih klasičnih in priznanih starih književnih mojstskih del svoje vzore; potem pa omenja boja „modernistov“, pod katerim imenom so se zbrali vsi posnemalci naturalistične struje, t. j. dekadenti, simbolisti, veristi itd. proti tradicionalistom. Kakor se kaže, se obe struji v novjšem času bližata; to svedoči hrvaško pisateljsko društvo, ki mu je član izmed uglednejših starejših pisateljev n. pr. Sandor Gjalski, izmed mlajših pa Milivoj Dežman. Pisatelj popisuje vpliv modernih dramatikov: Ibsena, Sudermana, Przibiszewskega, Hartmanna, potem Maupassanta, Gorgega, Gabr. d' Annuzia, Čehova, Sienkiewicza, Maeterlincka, Tolstega in dekadentov. Opaža se nazadovanje epskega pesništva in naraščanje lirske produkcije. Pesniki so sicer pod tujim vplivom, a vendar so mnogi med njimi krepke individualne nature. Tudi odličnih pripovedovalcev je na Hrvaškem parnasu več nego stihotvorcev. Čudna prikazen je, da sta si hrvaško in srbsko slovstvo, čeprav se obe istega jezika poslužujeta, eno drugemu indiferentni, lahko bi se reklo, često tudi nasprotni.

R. Perušek. (Konec prih.)

Slovník staročeský, napsal Jan Gebauer. Vidávaji „Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, a „Česka grafická akciová společnost Unie“. Tega dela je izšel 10. seštek. Cena 4 K.

Jan Kollár, narozen 29. VII. 1793; zemřel 24. I. 1852. V upominku na prevezení ostatků jeho z Vidně do Prahy v dnech 14.—16. května 1904. Napsal Jan Jakubec. Cena?

Upodabljavača umetnost

Glasovi dunajske kritike o razstavi slovenskih umetnikov. (Konec.) „Fremdenblatt“, glasilo ministrstva za zunanje stvari, je prinesel dne 8. marca poročilo: „Naraščajoči naraščaj, najmlajša mladina. Sedanja razstava pri Miethkeju nas seznaja s skupino mladih slovenskih umetnikov, ki so se združili v zvezo „Sava“. Da je to pleme bogato nadarjeno, je pokazala spet lansko leto umetno-obrtna razstava v Celovcu, ki smo jo videli prej na Dunaju. Tudi mladi pri Miethkeju vzbujajo simpatijo, ki jo vzbuja življenje. Imajo talent, in ta talent je modern. Njih svet je občutje barv, „impresija“, deloma kakor jo razumejo v Monakovem in Dachauu. Večinoma so izložene pokrajine, krajinski barvni in svetlobni učinki, sveži iz oči, sveži s palete. Splošno odločujejo barvni blesk od predmetov ter ga podajajo

krepro in urno na platnu. Podati hočejo čisto barvo, absolutno le bojo. Cela vrsta takih študij je v resnici zanimiva. Ogledati si je treba le zimske študije Ivana Groharja (Dunaj) z rožnovijoletnim snegom, prilično ob zlatem večernem solncu, ali pa interesantni sistem lis, ki predstavlja izpremenjavo barv na solncu jeseni, ki ga slika Rikard Jakopič (Ljubljana). Organičnejši in bolj zaokroženi sta dve fini krajini Ferd. Vesela, edini, ki smo ga že srečali po razstavah. Tako njegova „Menterschwaige“ (pri Monakovem) s Corotovim elementom, ali pa prijetna večerna pokrajina. Tudi velike slike iz narave so delane radi tihega barvnega lesketanja, n. pr. svetli podobi Groharjevi, ki sta polni ponižnih poljskih cvetk: „Vas Occulis“ in „Rafolško polje“. Jako dobro pogojena je solnčna luč, s katero so oblite stvari z Bavarskega, delo Matije Jame. Poletno zelenje v luči vročega dneva, kakor „Partije ob Amperi“ z gozdom, poljem in reko, ali pa „Na barju“, kjer pa se že oglašja jesen. Tudi figuraliko študirajo ti umetniki marljivo. Pogledati je treba le hrvaškega kmeta, ki ga je slikal Jama. Najboljše figuralični sliki pa ima Vesel, in sicer „Usmiljenost“ in „Pravljice“, kjer je zrak v sobi pri dotični svetlobi zadet imenitno. Jakopič ima posamezne figure v življenski velikosti, deloma svetnike, deloma tudi nesvete ljudi, z značilnimi ozadji: pri svetnikih zlato glorio z modrimi refleksi na belih oblačilih. Mnogo vizije je v tem . . . treba pa je naročil. Velik damski portret Matevža Strnena (Ljubljana) napravlja lep vtisk, razvrstitev tonov pa je slikarsko zanimiva. Peter Žmitek (Praga) še ni dovršen; velike figuralne skupine, menda „Nenavaden dogodek“, še ne obvladuje, dočim manjših stvari („Težka pot“) ne napravlja slabo. Tudi kiparski talent se je pokazal: Fran Berneker (Dunaj). Ženski in moški portret (prvega je kupil grof Harrach) imata nežno vznemirjeno površino ter sta toplo čustvena. Njegova študija „Naplavljena trupla“ daleko ni tako strašna kakor naslov, nego je fin načrt razgublajočih se oblik. Splošno imajo ti mladi Slovenci jako lep uspeh in želeli je, da bi jim tudi materialno kaj koristil.“

Oglasila se je med drugimi tudi „Reichswehr“, avstrijsko vojaško glasilo, ter je referiral Eisenmenger v jutranjem listu z dne 5. marca sledeče: „Razstava umetniške zveze „Save“, ki je otvorjena sedaj v Miethkejevi galeriji, nudi mnogo prijetnega presenečenja. Tiho in ponižno je vstala daleč spodaj na Južnem Štajerskem in na Kranjskem vrsta slovenskih umetnikov, ki se šele bori z neustrašeno močjo in svežostjo za priznanje in enakopravnost v kraljestvu umetnosti. Ni še dolgo, ko se ni vedelo o slovenski umetnosti nič ali pa saj prav malo. Izpremenilo se je to dejstvo šele po razstavi v Ljubljani, ki je pokazala, koliko bogastva je ležalo skritega. Pravkar pa se je predstavilo nekaj gospodov tudi Dunajčanom, mirno, ali samozavestno. Posamične osebnosti umetnikov se ne ločijo še strogo, kakor kaže skupni vtisk razstave pri Miethkeju, toda celota imponuje. Znamenito je, s kako globokim čuvstvom je izražen nacionalni moment v teh umotvorih; pri nekaterih slikah govorimo lahko vprav o narodnem slikarstvu. Ko postanejo vsi ti marljivi umetniki čisto samosvoji, potem izginejo tudi drugorodne poteze, ki se jim še poznajo. Joža Uprka, Segantini, ruski, poljski, francoski slikarji, tuintam tudi monakovska ali berlinska poteza so bili učitelji slovenskih umetnikov. S silo in mladostnim razmahom prekoračijo v tehniki tuintam mejo, toda mošt, ki tu vre, obeta mnogo. Neznano krepek v izvedbi, kakor kak Segantini, je Ivan Grohar. Njegova pastozna tehnika pričarava krasne efekte, ki ne škodujejo nikjer nežno melanholskemu občutju. Vprav sijajno učinkuje ta manira, n. pr. na sliki „Pomlad“. Kaos barv, raznesenih s spahtelom, vpliva v razdalji kakor s cvetkami posejana trata. Tudi druga Groharjeva dela pričajo o krepkem talentu.

Zlasti za občutje in luč ima izredno darovitost ta umetnik, ki kaže v slikah, ki niso docela solnčnojasne, melanholičski značaj. Isto velja tudi o Rikardu Jakopiču, ki operira z lisami, na široko, moško. Nič ženskega ni najti pri njem. Prav imenitno se reprezentuje Matija Jama, ki mu včasih uide v paletu monakovski ton. Cvetličje Luize Jamove kaže mnogo vrlin, ki mikajo, da bi se spoznali поблиže. Mat. Strnen slika vrlo sveže portrete z veliko samolastjo; tudi v pokrajinah kaže znamenito umetnost. Precej finočuvstvenih slik je ustvaril Ferd. Vesel; zlasti se mu je posrečila mračna slika „Pravljice“. Portreti pa imajo nekaj osobito bled ton kože, ki ga v življenju ne vidimo. Nadarjen, dasi nekoliko konvencionalen in gladek je Peter Žmitek. Kipar Berneker, edini plastik, ima fino čuvstvenost, a se ni še otfesel vseh vplivov. Njegove stvari so polne lepili linij ter razodevajo marsikatero umetniško misel; tiči pa še mnogo več v njem, nego je dosedaj pokazal. Vobče vzbujajo razstava slovenskih umetnikov prepričanje, da bo treba to skupino kot tako, kakor tudi posamičnike krepko vpoštevati.“

Ta poročila smo prevedli dobesedno. Pisalo je pa še mnogo dunajskih listov o slovenskih slikarjih; tako so objavili n. pr. „Extrablatt“, „Sonn- und Montagszeitung“ itd. daljša poročila. Izmed drugih bodi omenjen še organ avstro-ogrskih aristokratov „Wiener Salonblatt“, ki je priobčil dolg članek pod naslovom „Das Erwachen der Slaven“. Ker je to poročilo ponatisnil deloma „Slov. Narod“, zato ga nam ni treba. Kritiki J. R. Liebenwein (ne Liebwein) se je izrazil osebno: „Jaz sem sicer pravi Nemec, toda priznati moram, da je slovenska umetnost visoko na višku, in zato moram čestitati Slovencem, dasi sem njih narodni nasprotnik“. Pisala pa je o Slovencih celo „Münchener Allgem. Zeitung“ jako priznalno, referiralo je več čeških listov in celo nekaj madžarskih.

Če pomislimo torej, da dunajska kritika ni posebno mehka (primerjaj kritike o dunajskih razstavah v letošnji pomladi), in če vpoštevamo še narodno nasprotstvo, katero je podkuril vsenemški organ „Deutsches Tagblatt“ z dne 28. februarja t. l., ki je ščuval dunajsko publiko na najskrajnejši način proti slovenskim slikarjem že na dan otvoritve v daljšem poročilu, brez sramu priznavajoč, da je nasproten zato, ker so razstavljalci Slovenci, potem je jasno, kako slabe avspicije so imeli naši umetniki. „Deutsches Tagblatt“ je napadel tudi Miethkeja brezobzirno, češ, da je sokriv, da se bahajo Slovenci sredi nemškega velemesta s svojo psevdokulturo. Naši slikarji pa so bili ubogi, brez imena, brez zaščitnikov, in vendar so tako sijajno, da, zmagoslavno prodrli. Proslavili so svoj narod, ki so ga oficijalno šele sedaj uvrstili Nemci med kulturne rodove, vse drugače nego pred letom Madžari, ki so imeli na razpolago bogate državne podpore, da so lahko ustvarjali več let ter so bili zastopniki političnega, državotvornega naroda, ki ima historično slavo, a ki so pri moderni dunajski kritiki pogoreli. Slovenci so zmagali edino le s svojo umetnostjo, saj drugega niso imeli: prišli so siromaki iz siromaške domovine, neznane in prezirane, ki jim je toliko koristila, da so morali stopiti v boj s sovraštvom in predsodki.

Razstavljenih je bilo vse skupaj 82 umotvorov: 77 slik in 5 kipov. Prodanih pa je bilo 12 stvari, poleg treh za moderno galerijo jih je bilo kupljenih več za privatne galerije, nekaj pa so kupili drugi zasebniki.

Razstava se je zatvorila dne 22. marca t. l.

J. R. Sever.

Splošni pregled

Bulgarska Sbirka naznanja v 6. broju tekočega (XI.) letnika Aškerčev „Četrti zbornik poezij“. Izvestitelj H. H. piše: „G. Aškerc, slovenski pesnik, avtor cele vrste pesniških del, potnih beležk in prekrasne, globoke refleksije polne lirične drame „Zlatorog“, nam podaje novo zbirko stihov, ki so posebne važnosti za nas Bolgare. V tem krasnem izdanju je med drugim en ciklus 13 pesmi pod naslovom „Rapsodije bolgarskega goslarja“, kjer so sijajno očitani dogodki naše vstaje . . . Treba da zahvalimo dičnega slovenskega pisatelja za iskreno sočuvstvo, s katerim je spesnil epopejo bolgarske vstaje. Gosp. Aškerc pozna, to se vidi, dobro povest našega narodnega vstajenja izza dobe vstaje. Nadejamo se, da se bodo naši mladi pesniki zainteresovali za te poezije in jih skoro prevedli za bolgarske čitatelje.“

Dr. —ič.

Slavjanskij Věk, Vergunova smotra, ima v broju 81. prevode Gregorčičevih pesmi „Njega ni“ (Něto jeho) in „Naša zvezda“, Kastelčeve „V somraku“ (V sumerki) in Aškerčevega „Izleta“.

Dr. —ič.

Jugoslovanski dijaški kongres in jugoslovanska umetniška razstava v Belgradu. V dneh 18., 19. in 20. septembra t. l. bo v Belgradu jugoslovanski dijaški kongres, obenem pa se otvori tudi jugoslovanska umetniška razstava. Ker se bo tedaj vršilo tudi kronanje kralja Petra I., je pričakovati, da bode prestolnica kraljestva srbskega tiste dni prenapolnjena slovanskih gostov. Naj bi pognale pri tem bratskem sestanku nove kali medsebojne ljubezni, odprle se po medsebojni izpodbuji jugoslovanski umetnosti nove perspektive! —

Družba sv. Mohorja je letos, kar se tiče števila udov, krasno napredovala. Šteje jih namreč 84.598, za 8540 več nego lani. Posebno veselo znamenje je dejstvo, da se je število udov pomnožilo celo na Koroškem, kjer slovenska stvar sicer tako propada. Dokler bode ljudstvo čitalo slovenske knjige, tudi na Koroškem še ni vse izgubljeno! — Še par let tak napredek in ponosno število 100.000 udov, ki se ga po tihem že dolgo želi marsikatero rodoljubno srce, bo doseženo! —

Čop knjižničar v Celovcu? Ni ravno bogsigavedi kako važno, a napaka je napaka, četudi vmanj važnih stvarih, in treba jo je izpraviti. Zlasti pa je napaka neprilичna v šolski knjigi, iz katere se mladina poučuje, kajti na ta način se napaka neizmerno hitro razširja. — Tako neprilичno napako je čitati na 201. strani slovenske slovstvene čitanke v temle besedilu: „Po dovršenih naukih je postal (Čop) leta 1820. humanitetni profesor na Reki, a dve leti pozneje v Lvovu, kjer je naposled bil začasni profesor grščine in latinščine na vseučilišču. Odondod je prišel za knjižničarja v Celovec (1823), dobil potem mesto profesorja poetike na ljubljanski gimnaziji (1827), a črez dve leti je postal knjižničar licejske knjižnice v Ljubljani.“

Da se ta kriva trditev ne širi dalje, se mi zdi umestno dotične razmere nekoliko pojasniti.

Kot drugoletnik v teologiji je vložil Čop dne 5. septembra 1819 prošnjo za učno mesto nemščine na liceju v Zadru na podlagi konkurza z dne 2. septembra 1819. Nato je dobil 25. aprila 1820 obvestilo, da se je zadrsko mesto podelilo drugemu soproslcu, njemu pa da se je z najvišjim odlokom z dne

21. marca 1820 odkazalo mesto učitelja nemščine na gimnaziji v Dubrovniku s šolskim letom 1820/21 pričenši (s 500 fl.). Temu obvestilu je bil dodan poziv: „binnen 4 Wochen sich kategorisch zu äußern, ob Sie diese Ihnen höchsten Orts gnädigst zugetheilte Lehrstelle anzunehmen wünschen“. Te ponudbe Čop, kakor je razvidno, ni sprejel, kajti dne 12. maja 1820 je prosil na podlagi konkurza z dne 2. decembra 1819 ponovoma za eno izmed dveh izpraznjenih mest humanitetnega učitelja na Reki. Rešitev te prošnje mu je došla iz Trsta dne 2. oktobra 1820 — in sicer ugodna.

Z najvišjim odlokom z dne 7. septembra 1820 se je podelilo Matiju Čopu, tedaj bogoslovcu tretjega leta, izpraznjeno mesto humanitetnega učitelja na gimnaziji na Reki z letno plačo 600 fl. Ker se tukaj ni čutil popolnoma zadovoljnega, je prosil dne 8. junija 1822 za enako mesto na drugi gimnaziji v Lovu ter je z odlokom učne dvorne komisije z dne 22. septembra 1822 zaproseno mesto tudi dobil; tukaj je imel 800 fl. letne plače. Toda tudi v Lovu mu ni ugajalo in dne 24. januarja 1823 je vložil prošnjo za izpraznjeno knjižničarsko mesto na celovškem liceju; tega mesta pa ni dobil, ampak je bil z odlokom z dne 2. avgusta 1824, števil. 19037 za knjižničarja v Celovcu imenovan Jožef Sperl, ki je pa že dne 17. januarja 1825 umrl. Nato se je dne 19. februarja 1825 konkurz iznova razpisal, a tega konkurza se Čop, ki je bil ravno pred nekaj dnevi (11. februarja) vložil prošnjo, da se mu podeli učna stolica za nemški jezik in slovstvo na vseučilišču v Padovi, ni več udeležil. V Celovcu je med tem knjižničarsko mesto začasno opravljal profesor Matija Eigl do novembra 1827. Šele dne 5. novembra je prevzel vodstvo knjižnice definitivno Budik. —

Učne stolice na padovskem vseučilišču Čop ni dosegel. Pač pa so mu septembra istega leta poverili začasno profesuro grškega in latinskega jezika na lvoškem vseučilišču in dva meseca pozneje je prevzel tudi še namesto obolelega profesorja Mausfa predavanja iz splošne avstrijske zgodovine ter iz zgodovinskih pomožnih znanstev. Dasi je bil poučevanja na gimnaziji zdaj prost in je bilo tam poskrbljeno za suplenta, je vendar moralo tolikostransko delovanje na vseučilišču zanj biti zelo naporno in utrudljivo. Poleg tega so mu delali sitnosti glede remuneracije, oziroma vseučiliške suplentnine. Solnčni jug in bližina doma sta ga mikala. Zopet se je spustil v konkurz ter dne 28. marca 1826 prosil za učno stolicu nemščine v Benetkah, kamor ga je zlasti vabila bogata knjižnica sv. Marka. Prosil je obenem, da bi ga oprostili konkurznega izpita. Tej njegovi prošnji se ni ugodilo in dne 15. junija je dobil odgovor: „Videti je, da se naslanja Vaša prošnja na mnoge napačne domneve; če se Vam te krive domneve razjasnijo in izpravijo, boste javljale pri volji prošnjo vzdržati. Plača na liceju v Benetkah znaša samo 600 fl. brez kake pravice do povišbe in remuneracija za 3. tečaj kvečemu 200 fl., a to je zavisno od tega, da li se sploh oglasi za tretji tečaj zadostno število sposobnih učencev. Če bi šlo samo za to, da li ste zmožni dajati predpisom primeren pouk o nemškem jeziku in literaturi, tedaj bi bilo mogoče Vašo prošnjo, da se Vam brez konkurzne preskušnje prizna sposobnost, še jemati v poštev, toda pri učiteljih te stroke v lombardsko-beneškem kraljestvu se zahteva tudi docela gladko in popolno znanje italijanščine v govoru in pismu, o čemer niste doprinesli zadostnega izpričevala. Če se torej vkljub svojemu sedanjemu dosti višjemu plačilu zadovoljite z naštetimi dohodki službe v Benetkah in si upate doprinesiti zadovoljivo izpričevalo o znanju laščine, lahko brez ovire, predno potečeta dva meseca, svojo prošnjo obnovite.“

Že prej, namreč dne 20. februarja 1826 je bil prosil za izpraznjeno mesto humanitnega profesorja v Ljubljani, a obenem, da naj se mu konkurzni izpit izpregleda. Toda zastoj. Dne 21. septembra 1826 je zopet obnovil prošnjo za Ljubljano. Na to prošnjo je dobil odgovor dne 16. novembra 1826 in povedalo se mu je, „daß gegenwärtig keine Humanitäts-Lehrstelle in Laibach erledigt ist und Sie keinen Dispens von einer humanistischen Konkursprüfung bedürfen, da Sie wirklicher Humanitätslehrer sind, und die Verordnung, welche Ihre Bitte veranlaßte, nur höhere, aber nicht Gymnasiallehrämter beziele.“

Leta 1827. sta se zopet v Ljubljani s povišbo Elija Rebtscha in z umirovljenjem Jurja Eislerja izpraznili dve humanitetni učni mesti. Zdaj se je izpolnila Čopova želja. Z dekretom učne dvorne komisije z dne 30. julija 1. 1827, št. 3621 je bil premeščen v Ljubljano z letno plačo 800 fl. Po smrti Matija Kalistra se mu je potem 15. novembra 1828 poverilo začasno vodstvo licejske knjižnice poleg učiteljevanja. Ko so pozneje razpisali knjižničarsko mesto, je poprosil Čop zanje 7. februarja 1829. In šele z najvišjim odlokom z dne 8. junija 1830 je bil stalno nameščen kot knjižničar, oziroma varuh knjižnice; imel je 800 fl. letne plače in prosto stanovanje v licejskem poslopju. Mirovati mu pa tudi sedaj ni dalo, hrepenel je više. Dne 5. julija 1832 je prosil za izpraznjeno mesto l. varuha na c. kr. vseučiliški knjižnici na Dunaju in dne 14. junija 1834 je kompetiral zopet na Dunaj. Z najvišjim odlokom z dne 23. decembra 1837 se je podelilo dotično mesto prvemu skriptorju c. kr. dvorne knjižnice Francu Lechnerju. Med tem je bila Čopa že smrt ugrabila v tolmačevskih tolmunih (6. julija 1835). Prošnja s prilogami je dospela nazaj dne 14. marca 1838 z opombo: „Die Beilagen des diesfälligen Kompetenzgesuches vom 14. Juny 1834 sind den hinterlassenen Erben des seither verstorbenen k. k. Lyceal-Bibliothekars Mathias Zhop zu Handen des Dr. Preschern zuzustellen.“

Čop torej ni bil nikdar knjižničar v Celovcu, samo kompetiral je enkrat za to mesto, toda brez uspeha. — L. P.

Gospod Chrzanowski, odvetnik v Poznanju, ki je pred par leti posetil tudi Ljubljano, je dne 29. maja govoril znamenit govor zoper novi pruski zakon o nedeljivosti posestev, ki je naperjen proti Poljakom. Znamenit je ta govor, ker ni le poljski, ampak i slovanski in pred vsem tudi slovenski. V tem govoru se ozira namreč na Slovence, češ: „Evo Slovence, mali narod slovenski, narod brez zgodovine, brez spominov nepremaganosti in svobode. Izgubil je mnogo zemlje, a zdaj je tega konec, od nedavna se bojuje z uspehom in zavrača neprijateljske čete. Iz ljudstva — nima plemstva — iz ljudstva so izšli ti delavci, oboroženi v silo dela in prosvete, v razum in oduševljenost“. Da bi tako bilo!

Zanimiv je ta slovanski glas med Poljaki, ki se končuje z besedami: „Vsak narod slovanski, boreč sa za zemljo na zahodu, sme drugim reči: „Za svojo in vašo se vojskujemo zemljo“. (Kuryer Poznański, 1. jun. 1904.) —x—

